สิริมงคลของชีวิต

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สิริมงคลของชีวิต

พระนิพนธ์

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ม.ล. เอิบจิตต์ นภาศัพท์

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

ในการทำบุญอายุครบ ๖๐ ปี

๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ ๒๕๓๓

พรชีวิต

พร คือสิ่งประเสริฐดีงามที่ทุกคนปรารถนาต้องการให้เกิดมีแก่ชีวิต ก็คือ **อายุ** ความมีอายุยืนยาว **วรรณะ** ความมีผิวพรรณผ่องใสงดงาม **สุขะ** ความสุขกายสุขใจ **พละ** ความแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเมื่อประมวลเข้าด้วยกันแล้ว ก็เรียกได้ว่าเป็นความงามของชีวิต

พรสี่ประการเหล่านี้ มิใช่สิ่งที่จะพึงได้ด้วยลำพังความปรารถนาเท่านั้น แต่ย่อมเกิดขึ้นจากการทำบุญ คือการกระทำที่ดี ที่ให้ผลเป็นความดีทางกายทางใจ ดังมีพระพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า บุญเป็นชื่อของความสุข ผู้ทำบุญย่อมบันเทิงเบิกบานเพราะเห็นการกระทำอันบริสุทธิ์คือทำบุญของตนเอง เป็นต้น เพราะฉะนั้น **พร** คือความงามของชีวิตจึงเป็นผลของบุญ ผู้ทำบุญหรือทำความดี จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างพรหรือให้พรแก่ตนเองด้วยตนเอง

บุคคลผู้ดำเนินชีวิตด้วยความราบรื่นยืนยาวมาถึง ๖๐ ปี นับได้ว่าเป็นผู้มีอายุยืนยาวเข้าเกณฑ์เป็นวุฑฒบุคคล คือผู้เจริญอายุเจริญธรรม ควรแก่การเคารพนบไหว้ตามคตินิยมของชาวโลก ฉะนั้นผู้ที่เจริญอายุถึงวัยนี้จึงเป็นที่ชื่นชมยินดีของบุตรหลานญาติมิตร และนิยมเฉลิมฉลองต้อนรับวัฒนายุกาลนี้ด้วยการทำบุญและการรื่นเริงกันเป็นพิเศษคราวหนึ่งในชีวิต และหากบุคคลนั้นเป็นผู้ดำรงอายุยืนยาวโดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ทั้งมีผิวพรรณผ่องใสพลานามัยสมบูรณ์ ก็ถือกันว่าเป็นผู้มีความสุขในสายตาโลก เป็นผู้มีวัยอันงามตามคตินิยม และมักกล่าวกันว่า เป็นคนมีบุญ

ม.ล. เอิบจิตต์ นภาศัพท์ เจริญอายุมาครบ ๖๐ ปีโดยความสวัสดี นับได้ว่าเป็นผู้มีพรแห่งชีวิตตามคติแห่งพระพุทธศาสนา ขออนุโมทนาอำนวยพรด้วยพรทั้งสี่ประการในมงคลวารนี้ เพื่อจักได้เจริญพรและเจริญธรรมยิ่ง ๆ ขึ้น สมดังบาลีที่ว่า

อายุํ ทตฺวา พลํ วณฺณํ สุขญฺจ ปฏิภาณโท
ทีฆายุ ยสวา โหติ ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชติ

บุคคลให้อายุ พละ วรรณะ สุขะ และปฏิภาณ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืนมียศในที่ที่บังเกิดแล.

ขออำนวยพร

(สมเด็จพระญาณสังวร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สารบัญ

หน้า

ชีวิตคืออะไร ?

อริยสัจจ์ ของพระพุทธเจ้าคือเหตุผลที่แท้จริงของชีวิต พระองค์ได้ทรงรู้เป็นอย่างดีนำหน้าคนอื่นทั้งหมดในสมัยเดียวกันและแม้ในสมัยต่อมา ดังจะพึงเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์ได้ประสบผลต่าง ๆ ในโลก โดยมากเห็นว่าเกิดจากเทวบันดาลให้เป็นไป เช่น เมื่อฝนตก ก็เข้าใจว่า มีเทวดาให้ฝน หรือมีนาคให้น้ำ เมื่อฟ้าผ่าก็มีรามสูรขว้างขวาน เมื่อคนได้ประสบผลดีผลร้าย ก็เพราะมีเทวดาคอยให้ดีให้ร้าย ตลอดจนถึงโลกทั้งหมดก็มีเทวดาสร้าง น่าจะเรียกว่าเป็น *ยุคเทวดาศาสตร์*

ครั้นถึง *สมัยวิทยาศาสตร์* ดังในบัดนี้ ก็เป็นที่เปิดเผยแล้วว่า ผลต่าง ๆ ในโลกเกิดมาจากเหตุอะไร เช่น ฝนตกเพราะอะไร ฟ้าผ่าเพราะอะไร ความดำรินึกคิดและความเห็นในสมัยเทวดาศาสตร์ที่เข้าใจกันว่าถูกก็กลายเป็นผิดไป เพราะ

ผลทั้งหลายเหล่านั้นเกิดจากเหตุในโลกนี้เอง ดังที่ได้ค้นพบขึ้นโดยลำดับ มิได้เกิดจากเทวดาที่ไหน แม้เหตุผลของชีวิตก็เช่นเดียวกัน คือ ผลที่เกิดแก่ชีวิตก็เกิดจากเหตุซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ มิใช่เกิดจากเหตุข้างนอกชีวิต

พระพุทธเจ้าได้ทรงสรุปผลทั้งปวงของชีวิตลงในคำว่า **ทุกข์** คำเดียว และทรงแสดงว่า เกิดจากเหตุคือตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ ซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ ทุกคนพิสูจน์ดูได้ที่จิตใจของตนเอง เกิดตัณหาขึ้นเมื่อใดก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น และข้อที่วิเศษก็คือ *ทรงพบทางดับทุกข์ของชีวิตได้อย่างเด็ดขาด* ได้ทรงปฏิบัติจนดับทุกข์ของชีวิตได้ คือ ทรงดับตัณหาในจิตใจของพระองค์เองได้ จึงทรงสิ้นทุกข์ทั้งหมด และได้ทรงสั่งสอนแสดงทางปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ดังกล่าวไว้ คือ **มรรคมีองค์แปด** เพื่อให้คนที่ปรารถนาจะดับความทุกข์ของชีวิตปฏิบัติตาม แต่ทุก ๆ คนต้องปฏิบัติเอาด้วยตนเอง คนอื่นจะบันดาลให้ไม่ได้ ความดับทุกข์ซึ่งเป็นผลและทางปฏิบัติซึ่งเป็นเหตุก็มีอยู่ในชีวิตนี้ ฉะนั้น *เหตุผลในอริยสัจจ์จึงเป็นวิทยาศาสตร์ของชีวิต* ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ผุดขึ้นมาในยุคเทวดาศาสตร์อย่างน่าอัศจรรย์

ความรู้ของมนุษย์ยิ่งเจริญก็ยิ่งจะเห็นจริงกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งยิ่งจะสนับสนุนว่าสัมมาทิฏฐิและสัมมา-สังกัปปะ ซึ่งประมวลกันเป็น *องค์ความรู้* ของพระพุทธเจ้านั้น

ไม่อาจที่จะปฏิวัติคือเปลี่ยนแปลงได้ ทุกกาลสมัย เป็นอกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล เพราะเป็นความจริงที่แน่แท้คงตัวตลอดไป

พระพุทธเจ้าได้ทรงมองเห็นทะลุ **มายาของโลก** เข้าไปพบสัจจะคือความจริง จึงทรงรู้ประจักษ์ **ความจริงของโลก** โดยเฉพาะคือชีวิตนี้ จึงได้ตรัสสรุปลงในทุกขสัจจะ ซึ่งหมายความว่า *มีความจริงอยู่เพียงอย่างเดียวคือทุกข์*

แต่คำว่า **ทุกข์** นี้ เมื่อใครได้ยินก็มักจะกลัว เพราะเข้าใจว่า คือความเดือดร้อนไม่สบายต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นความจริงตามความหมายสามัญ คือเป็น **สามัญสัจจะ** ส่วนที่เป็น **อริยสัจจะ** หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีสภาพเปลี่ยนแปลงไป

ทุก ๆ อย่างมีกาลเวลา (time) แม้ตัวโลกเอง ตลอดถึงดวงอาทิตย์ดวงจันทร์เป็นต้น ก็มีกาลเวลาของตน คือต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย จนถึงจะต้องดับสูญในที่สุด พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า **กาโล ฆสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา กาลกินภูตะ** *(คือผู้เป็นหรือสิ่งที่เป็นขึ้น Beings) ทั้งหมดกับทั้งตัวกาลเอง* นี้เป็นลักษณะของทุกข์ที่เป็นอริยสัจจะของพระพุทธเจ้า

นอกจากนี้ยังแสดงเป็น **วิภัชวาทะ** (กล่าวจำแนก) คือแสดงถึงสิ่งที่รวมและสิ่งที่แยก แสดงถึงการรวมและการแยก ยกตัวอย่างในด้านวัตถุ ทุกอย่างเป็น *สิ่งรวม (สังขาร)* ซึ่ง

อาจแยกออกเป็น *สิ่งแยกต่าง ๆ (ธาตุ)* ได้ คือ สิ่งแยกเหล่านั้นเองมารวมกันเข้าเป็นวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง

วิทยาศาสตร์ในบัดนี้ก็แสดงเช่นนี้ เพราะได้ค้นพบสิ่งแยกย่อยออกไป จนถึง **ปรมาณู** (Atom) แม้อณูนั้นก็ยังเป็นสิ่งรวมซึ่งประกอบขึ้นด้วยสิ่งแยกต่าง ๆ อีก ทุก ๆ สิ่งนั้นก็มีลักษณะไม่อยู่นิ่ง จึงรวมอยู่ในลักษณะของทุกข์ซึ่งเป็นอริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้า **ข้อวิเศษ คือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จนถึงวิธีแยกจิตออกจากทุกข์** และทรงแยกออกได้จริง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้วิธีหนึ่งว่า ให้พิจารณาแยกสิ่งทั้งปวงออกเป็นธาตุต่าง ๆ เมื่อแยกออกได้จริง ๆ ก็จะเห็นว่าไม่มีสิ่งอะไรซึ่งเป็นอย่างนั้นอย่างนี้จริง ๆ เลย เหมือนอย่างต้นไม้ซึ่งเป็นสิ่งรวมอย่างหนึ่ง เมื่อดูลงไปว่าต้นไม้อยู่ที่ไหน ดูแยกออกไป ๆ ก็จะไม่พบว่าอะไรเป็นต้นไม้ มีแต่สิ่งที่แยกทั้งนั้น ยิ่งแยกออกไปก็ยิ่งไม่พบอะไร กลายเป็นความว่าง ได้ตรัสสอนมาณพผู้หนึ่งไว้ว่า

สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต

ดูก่อนโมฆราช เธอจงมีสติพิจารณาเห็นโลกเป็นของว่างทุกเมื่อเถิด

มนุษย์สร้างกรรม กรรมสร้างชีวิต

ทุก ๆ คนที่เกิดมา ทางร่างกายภายนอกย่อมมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เช่นที่เรียกว่า **ชนกชนนี** แปลว่าผู้ให้เกิด แต่เมื่อแสดงทางหลักกรรมภายใน กรรมที่ทำไว้นั้นเองเป็นชนกชนนีของตน คือมีกรรมเป็นกำเนิดก่อให้เกิดขึ้นมา *ตนเองเป็นผู้สร้างกรรมของตน จึงชื่อว่าเป็นผู้สร้างตนขึ้นเอง* คือเป็นผู้สร้างชาติ อันได้แก่ ความเกิด ให้แก่ตน ไม่มีใครอื่นมาเป็นผู้สร้างให้ ส่วนทางร่างกายก็สืบเชื้อสายไปตามเรื่อง

แม้การสืบพงศ์พันธุ์ต่อไปก็เช่นเดียวกัน เมื่อกล่าวทางร่างกายภายนอก บุคคลก็เป็นมารดาบิดายังบุตรธิดาให้เกิดสืบต่อไป ส่วนในทางหลักกรรมภายใน กรรมนั้นเองเป็นเผ่าพันธุ์ ซึ่งบุคคลจะต้องเป็นผู้สืบต่อไป จึงเท่ากับว่า *ตนเองนั้นแหละเป็นพ่อแม่ของตนเอง และตนเองนั้นแหละเป็นลูก*

ของตนเอง สืบต่อไปเป็นบุคคลเดียวนั้นเองตลอดสาย เพราะมีกรรมเป็นผู้อำนวยให้เป็นไปเป็นช่วง ๆ และช่วงไหนจะสมมติเรียกว่าอะไร เป็นการเปรียบเทียบ ก็สุดแต่จะว่า

รวมความว่า *ทุก ๆ คนต้องพึ่งพาอาศัยกรรมเป็นไปทั้งนั้น ทั้งกรรมดีทั้งกรรมชั่ว* พึ่งกรรมดีให้พาไป คือ กรรมดีนำให้ได้รับความสุขต่าง ๆ พึ่งกรรมชั่วให้พาไป คือ กรรมชั่วนำให้ประสบความทุกข์ต่าง ๆ ในภายนอกอาจต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลเป็นต้น แต่ในภายในต้องอาศัยกรรม ยืน เดิน นั่ง นอน อยู่กับกรรม ดังจะพึงเห็นได้ว่า กรรมนั้นเองทำให้บุคคลมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ในฝ่ายชั่ว เช่นเรียกว่าโจร เพราะโจรกรรม เรียกว่าคนชั่วต่าง ๆ ก็เพราะกรรมชั่วต่าง ๆ ในฝ่ายดี เช่นเรียกว่าคนดี เพราะบุญกรรม ในฝ่ายที่เป็นกลาง ๆ เกี่ยวแก่อาชีพต่าง ๆ เช่นเรียกว่าแพทย์ ก็เพราะเวชกรรม เรียกว่า พ่อค้า ก็เพราะพาณิชยกรรม เรียกว่าชาวนา ก็เพราะกสิกรรม บุคคลทุกจำพวกเหล่านี้จะไปในที่ไหน อยู่ในอิริยาบถอะไร ก็คงเรียกชื่ออย่างนั้น จึงเกาะไปกับกรรมดีบ้าง ชั่วบ้าง และได้รับผลของกรรมนั้นอยู่เสมอ ดังที่ท่านสอนให้พิจารณาเนือง ๆ ว่า *เราจักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น.*

ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ทุก ๆ คนพิจารณาให้ทราบหลักกรรมดังกล่าวเนือง ๆ เพื่อเป็นผู้ไม่ประมาท พยายาม

ละกรรมที่ชั่ว ประกอบแต่กรรมที่ดี เพราะทุก ๆ คนสามารถละกรรมที่ชั่ว ประกอบกรรมที่ดีได้ การที่ยังปฏิบัติดังกล่าวไม่ได้ ก็เพราะยังประมาท มิได้พิจารณาให้รู้ตระหนักในหลักธรรม และไม่เชื่อกรรม ไม่เชื่อผลของกรรม ไม่เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ต่อเมื่อเป็นผู้ไม่ประมาท และมีศรัทธาความเชื่อดังกล่าว จึงจะละกรรมชั่ว ทำกรรมดีได้ตามสมควร

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบว่า *สัตว์เป็นไปตามกรรม* คือทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายจุติอยู่ อุปบัติอยู่ เข้าถึงผลต่าง ๆ กันตามกรรม ด้วยจักษุอันเป็นทิพย์ หมดจด ล่วงของมนุษย์ ว่าสัตว์ผู้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ด่าว่าพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือกรรมของมิจฉาทิฏฐิ สัตว์เหล่านั้น กายแตกทำลายตายไปแล้ว เข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นิรยะ ส่วนสัตว์ผู้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริตมโนสุจริต ไม่ด่าว่าพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ สมาทานกรรมของสัมมาทิฏฐิ สัตว์เหล่านั้น กายแตกทำลายตายไปแล้วเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

แสดงว่า พระตถาคตเจ้าได้ทรงมีพระญาณเห็นสัตว์ทั้งหลายจุติคือเคลื่อนจากภพชาติหนึ่ง ๆ อุปบัติคือเข้าถึงภพชาติหนึ่ง ๆ ต่าง ๆ กัน คือ เลว ได้แก่ มีชาติตระกูล โภคะสชาติปัญญา เป็นต้น ต่ำทราม ดีก็ตรงกันข้าม มีวรรณะดี

ได้แก่ มีวรรณะดีผิวพรรณที่น่าปรารถนาพอใจ มีวรรณะชั่ว ก็ตรงกันข้าม เป็นสุคตะ ไปดี ได้แก่ มั่งมีทรัพย์มาก เป็นทุคตะไปชั่ว ได้แก่ ขัดสนจนทรัพย์ ต่าง ๆ กันตามกรรมที่ตนเองได้ทำไว้

ความเคลื่อน เรียกตามศัพท์ว่า **จุติ** ความเข้าถึง เรียกตามศัพท์ว่า **อุปบัติ** ใช้แทนคำว่า **ตาย เกิด** ทุก ๆ คนซึ่งยังต้องตายเกิด เรียกว่า **สัตว์** แปลว่า *ผู้ข้อง ผู้ติด* เพราะยังไม่หลุดไปจากวัฏฏะ คือ วนเวียนเกิดเวียนตาย

เมื่อสัตว์ตาย *ร่างกายเป็นผู้ตาย แต่สัตว์เป็นผู้จุติ* คือ เคลื่อนออกไปจากร่างกายที่ตายนั้น ไปอุปบัติคือเข้าถึงร่างกายใหม่ ความก่อเกิดแห่งร่างกายใหม่ เรียกว่า **เกิด** ฉะนั้น *ตายเกิดจึงเป็นคำที่ใช้สำหรับร่างกาย* และความเกิดของร่างกายนี้เอง ต้องมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เป็นไปตามพงศ์พันธุ์ และตามธรรมดาของกาย ซึ่งประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ ตลอดไปจนตาย

ส่วนความอุปบัติจนถึงจุติของสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นแดนเกิด *กรรมจึงเป็นชนกชนนีของสัตว์ทั้งหลาย* เมื่อพูดโดยฐานเป็นการก (ผู้ทำ) ก็ต้องว่า *สัตว์นั้นเองเป็นชนกชนนีของตัวเอง* ทั้งจะต้องเป็นบุตรธิดาของตนเองสืบ ๆ ต่อไป ดังกล่าวแล้ว

พิจารณาดูที่ตนเองในบัดนี้ จะเห็นว่า *กายของเรามีอยู่ส่วนหนึ่ง ตัวของเรามีอยู่ส่วนหนึ่ง* กายของเรามีความเป็นไปในทางหนึ่ง ตัวของเราอีกทางหนึ่ง ความเป็นไปของกาย เช่น ต้องบริโภค ต้องถ่าย ต้องเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ความเป็นไปของตัวเราเกี่ยวแก่จิตใจ ต้องเล่าเรียนศึกษา ต้องทำงาน ไม่ค่อยจะรู้สึกว่าแก่ว่าตาย เพราะมักจะประมาทเหมือนไม่แก่ไม่ตาย และไม่ค่อยจะยอมรับรู้ความแก่ของร่างกาย เข้าคำว่า ร่างกายจะแก่ก็แก่ไป แต่ใจไม่แก่

รวมความแล้วความเป็นไปของตัวเราในปัจจุบันเกี่ยวกับกรรมคือเจตนาของเราเอง *เจตนากรรมนี้เป็นผู้บังคับบัญชาตัวเราให้ทำอย่างไร* เพราะเมื่อมีเจตนาแล้ว จึงทำกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมต่าง ๆ ทั้งในทางดี ทั้งในทางชั่ว

ความอับความสว่างของชีวิต

อันความดีและความชั่วนี้ มีลักษณะพร้อมทั้งผลต่างกัน เมื่อเป็นความดีจริง ถึงใครจะพยายามเปลี่ยนแปลงให้เป็นความชั่ว ก็ไม่อาจทำได้ คงเป็นความดีอยู่นั่นเอง แม้ความชั่วก็เหมือนกัน เมื่อเป็นความชั่วจริง ก็คงเป็นความชั่วอยู่นั่นเอง ไม่มีใครสามารถจะกลับกลายให้เป็นความดีไปได้ ส่วนความอ้างเอาเอง และความเข้าใจของคน ก็เป็นเพียงความอ้างเอาหรือความเข้าใจเท่านั้น แม้จะทำให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งได้บ้าง เช่น การใส่ความ การยกยอโดยไม่เป็นจริง ก็ไม่ใช่ผลของความดีหรือความชั่วนั้นโดยตรง

ผลของความดีหรือความชั่วนั้น จะต้องมาถึงในเมื่อถึงโอกาส เพราะการให้ผลของความดีหรือความชั่วก็มีเวลาเหมือนวันคืน เมื่อยังเป็นเวลากลางวัน จะเร่งให้เป็นกลางคืน

สักเท่าไร ก็คงเป็นไปไม่ได้ จนกว่าจะถึงเวลาสิ้นวัน เวลากลางคืนก็มาถึงเข้าเอง แม้ในเวลากลางคืนก็เหมือนกัน จะเร่งให้เป็นกลางวันสักเท่าไรก็เป็นไม่ได้ จนกว่าจะสิ้นคืน แล้วกลางวันก็เริ่มขึ้นเอง เวลาที่ความดีให้ผลเหมือนกลางวัน เวลาที่ความชั่วให้ผลเหมือนกลางคืน

ฉะนั้น บุคคลในโลกนี้ เมื่ออยู่ในระยะกาลที่ความดีให้ผล ก็มีชีวิตสว่างไสวรุ่งเรือง แม้จะทำความชั่วในระหว่างนั้น ก็ยังสว่างไสวอยู่ก่อน จนกว่าจะถึงกาลของความชั่วให้ผล แต่เมื่ออยู่ในระยะกาลที่ความชั่วให้ผล ชีวิตก็อับแสงเศร้าหมอง ถึงจะทำความดีในระหว่างนั้น ก็ยังอับแสงต่อไปจนกว่าจะถึงกาลแห่งความดีให้ผล

เหตุฉะนี้ บุคคลบางคนหรือบางพวก ผู้ไม่มีศรัทธาในกรรมหรือผลของกรรม จึงมักมีความเห็นเลื่อนลอยไปตามผลต่าง ๆ ที่เห็นจำเพาะหน้า เห็นอย่างไรก็พูดอย่างนั้น เป็นต้นว่า เห็นบางคนทำดีและได้รับผลดี ก็พูดว่าทำดีได้ดี เห็นบางคนทำชั่วแต่ได้รับผลดี ก็พูดว่าทำชั่วได้ดี เห็นบางคนทำชั่วและได้รับผลชั่ว ก็พูดว่าทำชั่วได้ชั่ว เห็นบางคนทำดีแต่ได้รับผลชั่ว ก็พูดว่าทำดีได้ชั่ว คนมิใช่น้อยพูดเลื่อนลอยไปตามที่ได้เห็นจำเพาะหน้าอย่างนี้ เพราะไม่ทราบหรือไม่เชื่อในกฎของกรรม อันเกี่ยวกับกาลกำหนดเหมือนอย่างวันคืนดังกล่าว ฉะนั้น เมื่อมีความรู้หรือความเชื่อในกฎของกรรม ก็จัก

กล่าวอย่างแน่นอนไม่เลื่อนลอยว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ความดีความชั่ว มีความคงตัวตามประเภทของตนดังกล่าว จึงเรียกว่า ธรรม เพราะ **ธรรม** แปลว่า *สภาพที่ทรงอยู่หรือทรงไว้* และความดีที่ทรงตัวเป็นความดีไม่กลับกลายเป็นความชั่ว จึงเรียกว่า **กุศลธรรม** หรือ **ธรรม** เฉย ๆ ส่วนความชั่วก็ทรงตัวเป็นความชั่ว ไม่กลับกลายเป็นความดี จึงเรียกว่า **อกุศลธรรม** หรือ **อธรรม** สมตามพระพุทธภาษิตตรัสแสดงผลที่ไม่เสมอกันไว้ แปลความว่า *"ธรรมและอธรรมหามีวิบากคือผลเสมอกันไม่ อธรรมย่อมนำไปสู่นิรยะ ส่วนธรรมย่อมนำให้ถึงสุคติ"*

ชีวิตของทุกคนเกี่ยวข้องกับธรรม ทั้งที่เป็นกรรมเก่า ทั้งที่เป็นกรรมใหม่ จะกล่าวว่า *ชีวิตเป็นผลของกรรม* ก็ได้

คำว่า **กรรมเก่า กรรมใหม่** นี้ อธิบายได้หลายระยะ เช่น ระยะไกล กรรมที่ทำแล้วในอดีตชาติเรียกว่า **กรรมเก่า** กรรมที่ทำแล้วในปัจจุบันชาติเรียกว่า **กรรมใหม่** อธิบายอย่างนี้อาจจะไกลมากไป จนคนที่ไม่เชื่ออดีตชาติเกิดความคลางแคลงไม่เชื่อ จึงเปลี่ยนมาอธิบายระยะใกล้ว่าในปัจจุบันชาตินี้แหละ กรรมที่ทำไปแล้วตั้งแต่เกิดมาเป็น **กรรมเก่า** ส่วนกรรมที่เพิ่งทำเสร็จลงไปใหม่ ๆ เป็น **กรรมใหม่** แม้กรรมที่กำลังทำหรือที่จะทำก็เป็นกรรมใหม่ *ความมีชีวิตดีหรือชั่วย่อมขึ้นอยู่แก่กรรมที่ทำแล้วนี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความ*

ขึ้นหรือลงแห่งชีวิตย่อมแล้วแต่กรรม

แต่ก็อาจจะกล่าวว่าย่อมแล้วแต่บุคคลด้วย เพราะบุคคลเป็นผู้ทำกรรมเป็นเจ้าของกรรม สามารถที่จะละอกุศลกรรมด้วยกุศลกรรมได้ คือ สร้างกุศลกรรมขึ้นอยู่เสมอ เมื่อกุศลกรรมมีกำลังแรงกว่า อกุศลกรรมจะตามไม่ทันหรือจะเป็นอโหสิกรรมไป

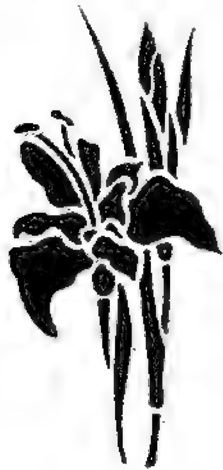
แต่ในการสร้างกุศลกรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่แก่จิตใจเป็นประการสำคัญ คือ จะต้องมีจิตใจประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิคือความเห็นชอบ ตั้งต้นแต่เห็นว่าอะไรเป็นบาปอกุศล อะไรเป็นบุญกุศล ตลอดถึงเห็นในเหตุผลแห่งทุกข์และความดับทุกข์ตามเป็นจริง ความเห็นชอบดังนี้ จะมีขึ้นก็ต้องอาศัยวิชาที่แปลว่าความรู้

อันคำที่หมายถึงความรู้มีอยู่หลายคำ เช่น **วิชา ปัญญา ญาณ** เฉพาะคำว่าวิชาหมายถึงความรู้ดังกล่าวก็ได้ หมายถึงวิชาที่เรียนรู้ ดังที่พูดกันว่าเรียนวิชานั้นวิชานี้ก็ได้ ในที่นี้หมายถึงรวม ๆ กันไป จะเป็นความรู้โดยตรงก็ได้ จะเป็นความรู้ที่เรียนดังที่เรียกว่าเรียนวิชาก็ได้ เมื่อหมายถึง *ตัวความรู้โดยตรงก็เป็นอย่างเดียวกับปัญญา*

วิชาเป็นองค์ประกอบสำคัญแห่งชีวิตอีกข้อหนึ่ง และเมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่า *กรรมทุก ๆ อย่างย่อมต้องอาศัยวิชา* ถ้าขาดวิชาเสีย จะทำกรรมอะไรหาได้ไม่ คือจะต้องมี

วิชาความรู้ จึงจะทำอะไรได้ ทุกคนจึงต้องเรียนวิชาสำหรับใช้ในการประกอบกรรมตามที่ประสงค์ เช่น ผู้ที่ประสงค์จะประกอบกสิกรรม ก็ต้องเรียนวิชาทางกสิกรรม จะประกอบอาชีพทางตุลาการหรือทนายความก็ต้องเรียนวิชากฎหมาย ดังนี้เป็นต้น นี้เป็นวิชาความรู้ทั่วไป

วิชาอีกอย่างหนึ่งคือวิชาที่จะทำให้เป็นสัมมาทิฏฐิ ดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็นเหตุให้ละอกุศลกรรมด้วยกุศลกรรม และที่จะเป็นเหตุให้ละความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจได้ *วิชาละอกุศลกรรมและวิชาละความทุกข์ใจนี้ เป็นวิชาสำคัญที่จะต้องเรียนให้รู้และเป็นวิชาของพระพุทธเจ้าโดยตรง* ถึงจะรู้วิชาอื่นท่วมท้น แต่ขาดวิชาหลังนี้ ก็จะรักษาตัวรอดได้โดยยาก

สิ่งที่ควรรู้

ข้อควรกำหนดรู้ไว้ก่อนอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ฐานะคือข้อที่เป็นได้ และอฐานะคือข้อที่เป็นไม่ได้ เพื่อจะได้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นไปได้เท่านั้น ส่วนสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถึงใครจะพยายามให้เป็นไปได้สักเท่าไรก็ไม่สำเร็จ เป็นต้นว่า ผลของกรรมย่อมเกิดขึ้นตามควรแก่กรรม คือ ผลดีเผล็ดจากกรรมดี ผลชั่วเผล็ดจากกรรมชั่ว ย่อมเป็นได้ดังนี้ ถ้าจะให้สับสนกัน ย่อมเป็นไปไม่ได้ ผลดีนั้น เป็นต้นว่า ภูมิที่ดี เป็นสุขต่าง ๆ ผลชั่วนั้น เป็นต้นว่า ภูมิที่ชั่ว เป็นทุกข์ต่าง ๆ ทางไปสู่ภูมิเหล่านี้ก็คือกรรมนั่นเอง และสัตว์ทั้งหลาย ผู้ประกอบกรรม ทำทางไปสู่ภูมิต่าง ๆ ย่อมมีกายและจิตใจประกอบกันเป็นสัตว์บุคคล กายนั้นประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ จิตใจก็มีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน ทั้งอัธยาศัยเป็นต้นที่เรียกว่าอินทรีย์ ของบางคนก็หย่อน บางคน

ก็ยิ่ง อัธยาศัยที่ยิ่งนั้น เกิดจากประกอบธรรมปฏิบัติ มีสมาธิเป็นต้น

การบำเพ็ญธรรมปฏิบัตินั้น ก็มีเศร้าหมองบ้าง ผุดผ่องบ้าง แล้วแต่จะปฏิบัติผิดหรือถูกวิธี แต่เมื่อปฏิบัติให้ถูกวิธีจนได้ฌานซึ่งเป็นสมาธิอย่างสูง และญาณซึ่งเป็นปัญญาอย่างสูง ก็อาจกำหนดระลึกนิวาสคือที่อาศัยในหนหลังได้ กำหนดรู้ความเคลื่อนและเข้าถึงชาติภพหรือภูมิต่าง ๆ กันโดยกรรมได้ จนถึงรู้จักทำอาสวะให้สิ้นไปในที่สุด

สำหรับในชั้นสามัญ ท่านก็สอนให้ *อยากทำความดีไว้ ยึดถือความดีไว้* สั่งสมให้เป็นบารมีอยู่ในจิต เพื่อต่อสู้กับอาสวะอันเป็นฝ่ายชั่วอันเก็บไว้ จะปล่อยทิ้งความดีเสียมิได้

แต่ความอยากดีนั้น ถ้ามากเกินไปก็เป็นทุกข์เดือดร้อน จำจะต้องระงับเสีย เช่นเดียวกับสงบระงับความอยากชั่ว ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญสมาธิ คือทำใจให้ตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว จนจิตสงบจากความฟุ้งซ่าน และให้บำเพ็ญปัญญา คือทำความรู้จริงให้เกิดขึ้น จนรู้จักอาสวะและทำอาสวะให้สิ้น

อัธยาศัย คือภาวะที่อาศัยอยู่กับจิตใจ ดึงจิตใจให้เกิดความมุ่ง หรือน้อมจิตใจไปให้เกิดเจตนากรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถ้ามีอัธยาศัยประกอบด้วย โทสะ พยาบาท ย่อมดึงจิตใจให้เกิดความมุ่ง หรือน้อมจิตใจไปให้เกิดเจตนากรรม

คือมุ่งก่อทุกข์โทษแก่ผู้อื่น ถ้ามีอัธยาศัยประกอบด้วยเมตตากรุณา ย่อมดึงจิตใจให้มุ่งก่อเกื้อสุขประโยชน์แก่ผู้อื่น อัธยาศัยโดยย่อจึงมี ๒ คือ อัธยาศัยเลว กับอัธยาศัยดี เหตุที่อุดหนุนให้เกิดอัธยาศัย คือ นิสัย อุปนิสัย

นิสัย คือที่เข้าอาศัยของจิตใจ ในฐานเป็นพื้นเพ และเป็นเหตุอุปการะ มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วเหมือนอัธยาศัย เพราะจิตต้องเป็นนิสิตคือผู้อาศัยอยู่ในนิสัยคือที่อาศัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าอาศัยอยู่กับกิเลส เช่น อาศัยตัณหา อาศัยมานะ อาศัยทิฏฐิ เรียกว่า มีตัณหานิสัย มานนิสัย ทิฏฐินิสัย ถ้าอาศัยคุณธรรม คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา เรียกว่า มีศรัทธานิสัย หิรินิสัย โอตตัปปนิสัย วิริยนิสัย ปัญญานิสัย ฉะนั้น คนจะทำอะไรจึงสุดแต่นิสัย ถ้านิสัยเป็นส่วนชั่วก็ทำชั่ว นิสัยเป็นส่วนดีก็ทำดี แต่นิสัยแสดงออกเป็นอัธยาศัย คือทำให้เกิดความมุ่งหรือน้อมไปของจิตใจก่อนแล้ว จึงเกิดเป็นเจตนากรรม ทำชั่วหรือดี ดังกล่าว

อุปนิสัย คือที่อยู่พำนักอาศัยของจิตใจ มีอธิบาย ๒ อย่าง อย่างหนึ่งว่านิสัยที่แรงกว่าปกติ เรียกว่า อุปนิสัย เทียบอย่างคำว่า บารมีและอุปบารมี อีกอย่างหนึ่งว่า นิสัยชนิดที่เป็นรอง เรียกว่าอุปนิสัย เทียบอย่างคำว่า ราชา อุปราชา อุปนิสัยในความหมายหลังนี้ หมายถึงนิสัยที่อบรมเพิ่มเติมเข้าใหม่ เช่น อบรมสติปัญญาพิจารณาในการส้องเสพ ในการอดกลั้น ใน

การละเว้น ในการบรรเทาถอน เป็นต้น หรือเช่นอบรมในบุญกุศล คือ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ทำสมาธิและปัญญาให้เกิด เรียกว่า ทานูปนิสัย สีลูปนิสัย ภาวนูปนิสัย.

การอบรมจนเป็นนิสัยอุปนิสัย จำต้องอบรมบ่อย ๆ จนอยู่ตัว เหมือนอย่างกระดาษที่ม้วนจนอยู่ตัว จับคลี่ออก ปล่อยมือก็ม้วนกลับเข้าไปเอง ความอยู่ตัวนี้ เรียกว่า *วาสนา* มีทั้งทางชั่วและทางดี เช่นเดียวกัน

การอบรมจนเป็นวาสนา เป็นนิสัย อุปนิสัย แสดงออกเป็นอัธยาศัย แล้วแสดงออกเป็นเจตนากรรมดังกล่าวมานี้ อาศัยเสวนาการส้องเสพบ่อย ๆ เป็นสำคัญ ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสไว้ในมงคลสูตร. เป็นข้อต้นว่า "**อเสวนา จ พาลานํ** *การไม่ส้องเสพ คบหาคนพาล ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา การส้องเสพ คบหาบัณฑิต*"

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "**ยํ เว เสวติ ตาทิโส** *คบคนใด ย่อมเป็นเช่นคนนั้น*" การที่จะเป็นเช่นคนที่ตนคบ หมายถึงคบหากัน (เสวนา) จนเกิดความคุ้นเคยอยู่ตัว เกิดมีนิสัยอุปนิสัยและอัธยาศัยคล้ายคลึงเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่มีอัธยาศัยเช่นใดก็ย่อมเสวนาคบหากันกับคนที่มีอัธยาศัยเช่นนั้น คนที่มีอัธยาศัยเลวก็เข้าพวกคนเลว คนที่มีอัธยาศัยดีก็เข้าพวกคนดี ดังที่ปรากฏในพระญาณของพระตถาคตเจ้า ข้อนี้เป็นความจริงที่มีอยู่ทุกกาลสมัย บัดนี้มักพูด

อ้างว่า สิ่งแวดล้อม แต่อ้างว่าเสวนาตรงกว่า

อนึ่ง อัธยาศัยทำให้เกิดอำนาจสามารถที่จะทำได้เพียงเท่าอัธยาศัย : อัธยาศัยอ่อนก็ดึงใจน้อมใจอย่างอ่อน อัธยาศัยแรงก็ดึงใจน้อมใจได้อย่างแรง ดังที่พระอาจารย์แสดงว่า *"อัธยาศัยที่กว้างหรือไม่กว้าง ชื่อว่าอำนาจหรือความสามารถของทายกคือผู้ให้"* อธิบายว่า มีอัธยาศัยในทานเท่าใด ก็มีอำนาจสามารถจะให้ได้เท่านั้น ไม่อาจจะให้ทานเกินอัธยาศัย แม้อัธยาศัยในทางอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน

อัธยาศัยทำให้เกิดอำนาจทางใจดังกล่าวจึงฝืนได้ยาก ผู้ปกครอง เช่น มารดาบิดา ย่อมอำนวยตามอัธยาศัยของบุตรธิดาที่เป็นไปในทางดี ดังเช่นมารดาบิดาของบัณฑิตสามเณรอนุญาตให้สามเณรนั้น บรรพชา ด้วยคิดว่าจักไม่ทำลายอัธยาศัยของบุตร มารดาบิดาทั่วไปก็เหมือนกัน ย่อมอำนวยตามอัธยาศัยของบุตรธิดาในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาและการงานเป็นต้น

แต่ข้อสำคัญต้องสังเกตให้ทราบ เพราะอัธยาศัยหลายอย่างซ่อนเร้นอยู่ไม่แสดงออกมา ถ้าไม่ทราบ อำนวยให้เป็นไปผิดอัธยาศัย ก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ ดังเช่นพระมหาปันถกบอกกัมมัฏฐานแก่พระจูฬปันถกผู้น้องชาย ไม่ต้องด้วยอัธยาศัยของจูฬปันถก จึงไม่สำเร็จประโยชน์ แต่พระบรมศาสดาได้ทรงทราบ ทรงบอกบทที่ถูกกับอัธยาศัย พระจูฬปันถกจึง

ปฏิบัติสำเร็จผล

อนึ่ง ผู้ที่รู้อัธยาศัย ถ้ามุ่งร้าย ก็อาจอาศัยอัธยาศัยของผู้นั้นหนุนให้ปฏิบัติผิดทางได้ ดังเช่นอาจารย์ของอหิงสกมานพ รู้ว่าอหิงสกมานพมีอัธยาศัยรักการศึกษาอย่างยิ่ง จึงหลอกอหิงสกมานพให้ไปตัดนิ้วมนุษย์มาให้ได้ครบพันคน จึงจะประสาธน์ความสำเร็จวิชาให้ อหิงสกมานพจึงเป็นองคุลิมาลโจรไปด้วยอัธยาศัยที่รักจะได้วิชา มิใช่ด้วยอัธยาศัยในปาณาติบาต พระบรมศาสดาได้ทรงทราบอัธยาศัยที่แท้จริงนี้ จึงได้เสด็จไปโปรด ตรัสพระวาจาสะกิดใจแก่องคุลิมาลผู้วิ่งไล่ตามพระองค์พลางร้องให้พระองค์หยุด พระองค์ตรัสว่า พระองค์หยุดแล้ว องคุลิมาลต่างหากยังไม่หยุด องคุลิมาลจึงได้คิดเพราะเป็นนักศึกษา เลิกเป็นโจรฆ่าคนได้ทันที

อินทรีย์ ได้แก่ ภูมิธรรมที่ครองความเป็นใหญ่อยู่ในใจ คือศรัทธา ความเชื่อ วิริยะ ความเพียร สติ ความระลึกได้ สมาธิ ความตั้งใจแน่วแน่ ปัญญา ความรู้ หมายถึงศรัทธาเป็นต้น ที่เข้มแข็ง อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ บางคนก็มีอ่อน บางคนก็มีแก่กล้า

ชีวิตต้องพึ่งตนเอง

ถ้าจะมีปัญหาว่า พระพุทธศาสนาสอนให้พึ่งใคร คือ พึ่งตนเองหรือพึ่งผู้อื่น อาจตอบได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม สอนให้เกื้อกูลกันและกัน สอนให้เป็นมิตรกัน ไม่ให้เป็นศัตรูกัน เพราะคนที่อยู่ร่วมกัน จำต้องพึ่งพาอาศัยกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม เช่น คนจนต้องอาศัยกำลังทรัพย์ของคนมี ส่วนคนมีก็ต้องอาศัยกำลังแรงงานของคนจน คนโง่ต้องอาศัยปัญญาคนฉลาด ส่วนคนฉลาดต้องอาศัยกำลังกายของคนโง่ ชาวนาต้องอาศัยได้ผลไม้ของชาวสวน ส่วนชาวสวนต้องอาศัยข้าวของชาวนา

แต่ทุก ๆ คนจะมุ่งอาศัยคนอื่นแต่ฝ่ายเดียวหาได้ไม่ ตนเองจะต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งอาศัยของคนอื่นได้ด้วย และคนที่จะทำตนเช่นนั้นได้ ก็จะต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้

ก่อน เช่น คนหนึ่งหกล้ม อีกคนหนึ่งจะช่วยอุ้มขึ้นมา คนที่จะช่วยนั้นต้องยืนตั้งหลักของตนเองให้ดีก่อน จึงจะก้มลงไปอุ้มคนที่ล้มขึ้นมาได้โดยที่ตนเองไม่หกล้มไปด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะหกล้มไปด้วยกันทั้งคู่ หรือเช่นชาวนาจะต้องทำนาให้ได้ข้าวของตนจึงจะพึ่งชาวสวนได้ด้วยการแลกเปลี่ยนกัน

ฉะนั้น ทุก ๆ คนจึงต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนว่า *"ตนแลเป็นที่พึ่งของตน"* ทั้งควรจะทราบด้วยว่า อันคนที่มีตนเป็นที่พึ่งของตนได้นั้น จะต้องมีสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งได้อยู่ในตนหรือเป็นของตน เช่น มีวิชา มีการงาน มีทรัพย์ มียศ ตลอดถึงมีคุณงามความดีเป็นที่นับถือ จะต้องมีเพียงพอที่จะเลี้ยงตน อุดหนุนตนให้มีความสุขความเจริญ ที่จะป้องกันตนให้พ้นอันตราย

การแสวงหาวิชาและทรัพย์เป็นต้นนั้น ตลอดถึงการผูกมิตรกับผู้ที่ควรเป็นมิตรทั้งหลายเพื่อผลดังกล่าว หาชื่อว่าเป็นการพึ่งผู้อื่นไม่ แต่เป็นการสร้างตนเองให้พร้อมที่จะให้เป็นที่พึ่งของตนได้นั่นเอง เหมือนอย่างผู้นับถือพระพุทธศาสนาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะคือที่พึ่ง หรือพูดง่าย ๆ ว่าพึ่งพระรัตนตรัย ก็เพื่อทำตนเองให้มีที่พึ่งที่จะสร้างตนเองให้เป็นที่พึ่งของตนได้ หรือเหมือนอย่างบุตรธิดาพึ่งมารดาบิดา ศิษย์พึ่งครู ก็เพื่อที่จะสร้างตนเองให้ใหญ่กล้าสามารถที่จะเป็นที่พึ่งของตนเองได้ต่อไป

การสร้างตนเองให้เป็นที่พึ่งของตนได้ ทั้งในทางสามารถป้องกันอันตรายและในทางดำรงตนให้เจริญ จึงเป็นหลักสำคัญ และในขณะเดียวกันก็ยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในสังคมโลก คนเราต้องเข้าอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่งในโลก ตามระบอบธรรมที่นับถือ เช่น คนนับถือธรรมของพระพุทธเจ้า ก็เข้าสังคมแห่งพุทธศาสนิกชน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ในที่หนึ่งมีความว่า *"ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง"* ถือเอาความได้ว่า อันผู้ที่จะมีตนเป็นที่พึ่งได้ ก็คือคนที่มีธรรม เช่น ธรรมเป็นที่พึ่ง ๑๐ ประการ มีศีลเป็นต้น พระพุทธศาสนา จึงเป็นคำสอนที่บริสุทธิ์ เพื่อความประพฤติที่บริสุทธิ์ของทุกคน ไม่ใช่สำหรับใครจะยกไปอ้างเพื่อเหตุผลอย่างอื่นทางอื่น

ในที่บางแห่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า *ตนเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้* และได้ตรัสว่า *คนไม่ควรให้ตน คือไม่ควรมอบตนให้แก่ใคร ควรรักษาตนไว้ให้ดี* แสดงว่าพระองค์ทรงสอนให้ทุก ๆ คน **นับถือตนเอง**

ได้มีผู้สงสัยว่าตรัสสอนไว้ดังนี้จะไม่ค้านกับไตรสรณคมน์หรือ เพราะตามหลักนั้น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง มีคำสวดปฏิเสธและรับรองทีละวัตถุว่าไม่มีที่พึ่งอื่น พระพุทธเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น พระธรรมเป็น

ที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น พระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น ตามคำสวดนี้ เมื่อฟังเผิน ๆ ก็ดูค้านกันเองอีก แต่ทั้งหมดนี้ไม่ค้านกันเลย

จะว่าถึงวัตถุทั้งสามก่อน แม้จะต่างกันโดยวัตถุว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเนื้อความ เพราะทั้งสามพรากจากกันไม่ได้ คือ พระพุทธตรัสรู้พระธรรม พระธรรมอันพระสงฆ์ทรงรักษาไว้ พระสงฆ์ก็เป็นสาวกของพระพุทธ จึงเนื่องเป็นอันเดียวกัน เหมือนอย่างไม้สามอันตั้งพิงกันอยู่ ฉะนั้น เมื่อถึงวัตถุหนึ่งเป็นที่พึ่งก็เป็นอันได้ถึงทั้งสามวัตถุ

อีกนัยหนึ่ง พระพุทธเป็นที่พึ่งเอกอุ พระธรรม พระสงฆ์ก็เหมือนกัน ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละวัตถุ

อีกนัยหนึ่ง คำสวดนั้นเป็นสำนวนความง่าย ๆ ว่า ไม่มีที่พึ่งอื่นนอกจากพระพุทธ ไม่มีที่พึ่งอื่นนอกจากพระธรรม ไม่มีที่พึ่งอื่นนอกจากพระสงฆ์ คือนอกจากทั้งสามนี้ก็ไม่มีที่พึ่งอื่นอีก

คราวนี้จึงถึงปัญหาว่าจะแย้งกับข้อที่สอนให้มีตนเป็นที่พึ่ง อันที่จริงที่พึ่งคือวัตถุสาม ใช้คำว่า **สรณะ** ที่พึ่งคือตนใช้คำว่า **นาถะ** แต่จะไม่วิจารณ์คำจากบาลี

คำสอนนี้ไม่ค้านกันแต่สอดคล้องกันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าจะเทียบการดำเนินชีวิตกับการเดินทาง ก็กล่าวได้ว่า พึ่งพระ

พุทธเจ้าเป็นผู้บอกทาง พึ่งพระธรรมเป็นทาง พึ่งพระสงฆ์เป็นผู้บอกต่อ ๆ มา และพึ่งตนเป็นผู้เดินทางเอง ตนคือตัวเราเองของทุก ๆ คนเป็นสิ่งที่ทิ้งไม่ได้ ต้องพึ่งตัวเองตั้งแต่เกิดมา

คิดดูสักนิดหนึ่งที่ว่าเด็ก ๆ พึ่งตนเองไม่ได้ พ่อแม่ต้องอุปการะทุกอย่างก็เป็นความจริง แต่เด็กก็ต้องพึ่งตนเองในส่วนสำคัญ ตัวอย่างผู้อุปการะให้อาหาร ก็ให้ได้อย่างมากเพียงป้อนเข้าปาก เด็กต้องเคี้ยวกลืนอาหารเอง ร่างกายก็ต้องรับย่อย ในการเคี้ยวกลืนอาหารเป็นต้นนี้ เด็กต้องพึ่งตนเอง คือตนเองต้องทำ ในการเรียนก็เหมือนกัน เด็กต้องพึ่งผู้ปกครองเกี่ยวกับฝากโรงเรียนค่าเล่าเรียน เป็นต้น แต่เด็กต้องเรียนเอง จะไปพึ่งพ่อแม่หรือใคร ๆ ให้ช่วยเรียนให้เพื่อให้ตนรู้โดยไม่ต้องเรียนหาได้ไม่ ในการเรียนที่จะให้มีความรู้เกิดขึ้นแก่ตนนี้ ต้องพึ่งตนเอง คืออาศัยกำลังร่างกายกำลังสติปัญญาของตนเล่าเรียนไป *นี่แหละเรียกว่าพึ่งตน*

แต่ไฉนจะพึ่งตัวเองได้ คือไม่เกียจคร้านเหลวไหลก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตรัสสอนให้มีความพากเพียรพยายาม ก็ตั้งใจพากเพียรพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จ *นี้แหละเรียกว่าพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์* คือ นึกถึงพระและปฏิบัติในทางของพระ พระก็จะเป็นที่พึ่งได้และตนก็จะเป็นที่พึ่งของตนเองได้อย่างจริงแท้

ชีวิตกับความหลัง

คนเราทุกคนต่างมีสิ่งหนึ่งอยู่ด้วยกัน คือ "**ความหลัง**" ซึ่งครอบงำชีวิตปัจจุบันอยู่เป็นอันมาก อันร่างกายของคนเราย่อมมีหน้ามีหลัง แม้วิถีแห่งชีวิตก็ฉันนั้น ย่อมมีความหลังประกอบอยู่กับกระแสชีวิตปัจจุบัน ดังจะเรียกว่า "**หน้า**" คือเหตุการณ์แห่งชีวิตที่ออกหน้าอยู่เกี่ยวแก่ความคิดเห็น การกระทำ และความได้ ความเสีย ความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ ที่ได้รับอยู่ อันรวมเป็นกระแสชีวิตปัจจุบัน

อะไรคือความหลัง ? หากจะให้ตอบเท่าที่ทุก ๆ คนจำได้ ก็คือการอะไรที่ตนเองได้ทำไปแล้วจริง ทั้งที่เป็นการเฉพาะตน ทั้งที่เป็นการที่เกี่ยวแก่ผู้อื่น ซึ่งได้ทำไปแล้วสลับซับซ้อนเป็นอันมาก เป็นความผิดก็มี หรือเป็นคุณก็มีเป็นโทษก็มี

คนเราเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่างก็มีความหลังมากขึ้น หากได้มีสติ ระลึกถึงความหลังของตนเท่าที่ตนรู้และจำได้ตามเป็นจริง และมีวิจัยคือเลือกเฟ้นออกไปว่าการอันใดที่ได้ทำแล้วเป็นความผิดเป็นโทษการอันใดเป็นความถูกเป็นคุณ ดังนี้เรียกว่า **วิจัยตนเอง** ทำให้มีความรู้จักตนเอง ถ้าเป็นดังนี้ ความหลังส่วนที่ผิดที่เป็นโทษก็จักยุติ สิ้นอำนาจที่จะครอบงำชีวิตปัจจุบันต่อไป ส่วนความหลังที่เป็นความถูกเป็นคุณ ก็จะสืบต่อกระแสชีวิตปัจจุบันต่อไป

ธรรมย่อมเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตตรงจุดดังกล่าวนี้ คือ **สติ** กับ **ธัมมวิจัย** (ในหมวดโพชฌงค์ ๗ ประการ ยกมาเพียง ๒ ข้อ) ธรรม ๒ ข้อนี้ จำเป็นแก่กระแสชีวิตของทุก ๆ คน จริง ๆ คนที่หลงดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิดในทางแห่งความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ เพราะขาดสติกับธัมมวิจัยให้รู้จักตนเอง แล้วดำเนินไปแต่ในทางที่ถูก และคำว่า "**ธัมมะ**" ในคำว่า **ธัมมวิจัย** ก็หมายถึง *ความผิด ความถูก หรือความดีความชั่ว* แห่งความหลังของแต่ละคนนั้นเอง และหมายตลอดถึงกระแสปัจจุบันด้วย

คนที่ขาดสติกับธัมมวิจัยย่อมเป็นคนที่หลงตนเอง ไม่รู้จักตนเอง หรือเป็นคนที่แพ้ใจตนเองที่โลภที่โกรธ ย่อมจะสร้างกรรมที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนต่าง ๆ ครั้นกรรมที่ทำไว้ซับซ้อนกันเป็นความหลังที่แรงมาก ย่อม

จะมีอำนาจครอบงำกระแสชีวิตปัจจุบันในทางทุกข์เดือดร้อน ซึ่งทุก ๆ คนจะต้องรับสนองความหลังคือกรรมของตนนั้นเอง

แต่ทุก ๆ คนย่อมจะมีความหลังที่ถูกที่ดีอยู่ด้วยกันไม่น้อยก็มาก เพราะไม่มีใครที่จะทำอะไรถูกหมดหรือผิดหมดทุกอย่าง โดยปกติก็จะมีผิดบ้างถูกบ้าง ดังที่กล่าวว่ามนุษย์สามัญปกตินั้นย่อมทำกรรมที่ดำบ้างขาวบ้าง และแม้จะทำผิดมามาก ก็มิใช่หมายความว่าแก้ไขไม่ได้ หรือเป็นผู้ที่ถูกสาปเสียแล้ว

พระพุทธเจ้าไม่ทรงสาปใคร ทรงมีพระกรุณาเพื่อจะช่วยบุคคลทุกคน คนที่ผิดมามากก็ยิ่งจะอยู่ในข่ายแห่งพระมหากรุณา ข้อสำคัญอยู่ที่ตนเองของทุกคน คือ ถ้าตนเองไม่สาปตนเอง ไม่แช่งตนเอง แต่รับธรรมของพระองค์มาใช้ คือ สติกับธัมมวิจัยดังกล่าว ธรรมนี้เองจักรักษา ดังคำว่า *"ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม"* คือจะยกผู้ที่มีสติมีธัมมวิจัยจากปลักแห่งความผิดความทุกข์ นี้คือ **ธรรมานุภาพ** ไม่ใช่ **มารานุภาพ** ซึ่งจะดึงไปอีกทางหนึ่ง

อันความหลังนี้ บางอย่างก็พูดเตือนกันให้ลืมเสีย ดังว่า "ลืมความหลังเสียเถิด" บางอย่างพูดเตือนกันให้ระลึกถึง ดังว่า "นึกถึงความหลังบ้าง" เพราะความหลังมีอยู่สองอย่างจริง คือ ที่ควรลืมเสียก็มี ที่ควรระลึกถึงก็มี แต่คนทั่วไปก็มักจะจำได้ทั้งสองอย่าง เพราะเมื่อจำได้แล้วจะบังคับให้ลืมหาได้ไม่

คนที่บ่นว่าขี้หลงขี้ลืมนั้นไม่จริงเสมอไป เรื่องที่ไม่ลืมก็มีอยู่มาก โดยเฉพาะเรื่องที่ได้ประสบมาแล้ว โดยมากก็ย่อมเกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย เพราะทุก ๆ คนจะต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นตั้งแต่เกิดมา จะต้องมีพ่อแม่ ญาติมิตร ครูอาจารย์ เพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ถ้าแต่งงานก็จะมีคู่ครองร่วมชีวิต จะต้องมีบุตรหลานดังนี้เป็นต้น ซึ่งรวมเข้าในทิศหกของพระพุทธเจ้า

ทุก ๆ คนเมื่อผ่านชีวิตมามาก ก็ย่อมมีความหลังเกี่ยวแก่คนอื่นมาก ทั้งในทางก่อโทษทุกข์ ทั้งในทางก่อเกื้อประโยชน์สุขแก่กัน เรื่องของชีวิตย่อมมีความหลังดังกล่าวอยู่ด้วยกันทุกชีวิต บางคนที่ผิดหวังในชีวิตหลัง ต้องเสวยทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจอยู่ในปัจจุบันก็มีอยู่ไม่น้อย ที่เรียกกันว่าพ่ายแพ้ชีวิต บางคนผิดหวังในคนหนึ่ง เลยผูกโกรธไปถึงคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นเพศเดียวกัน หรือที่มีลักษณะอะไรอย่างเดียวกัน และทำการทำลายแก้แค้นไม่เลือกหน้า บางคนรู้จักบุญคุณของผู้ที่เกื้อกูลตนมา บางคนก็ไม่รู้บุญคุณใคร บางทีลบหลู่คุณของท่านผู้มีคุณ หรือทำลายท่านผู้มีคุณแก่ตน ดังนี้ก็มีมาก

ตามที่กล่าวมานี้ดูเหมือนไม่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา แต่ความจริงเกี่ยวทีเดียว เพราะพระองค์ได้ทรงสอนไว้แล้วว่าควรปฏิบัติเกี่ยวกับความหลังดังกล่าว

อย่างไร ซึ่งใช้ได้แก่ทุกชีวิตทุกกาลสมัย คือ ทรงสอนมิให้ผูกโกรธในคนอื่นเกี่ยวกับความหลังที่ล่วงเกินผิดพลาดแก่กัน เพราะการผูกโกรธนั้นคือการก่อเวร ได้แก่ ก่อความเป็นไพรีหรือศัตรูกัน

อันความเป็นศัตรูกันนั้น ย่อมเกิดจากบุคคลสองคนหรือสองฝ่าย ดังจะกล่าวว่าบุคคลที่หนึ่งซึ่งเป็นผู้ก่อกรรมที่เบียดเบียนขึ้นก่อน และบุคคลที่สองซึ่งก่อกรรมเช่นเดียวกันเป็นการแก้แค้น บุคคลสองคนหรือสองฝ่ายนี้ ต่างก็ทำตอบแก่กันยืดยาวไป จนกว่าจะหายโกรธและเลิกผูกโกรธกัน เวรย่อมก่อขึ้นตั้งแต่เริ่มผูกโกรธกัน จนถึงเลิกผูกโกรธเวรจึงสงบ

พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งในทางป้องกันทั้งในทางแก้ ในทางป้องกัน คือ ทรงสอนให้เว้นการทำที่ก่อโทษทุกข์แก่กัน ให้ทำแต่สิ่งที่เกื้อกูลกัน ดังเช่นทรงสอนให้ตั้งอยู่ในศีลซึ่งล้วนเป็นข้อป้องกันเวรทั้งนั้น และทรงสอนให้แผ่เมตตา ความปรารถนาความสุขแก่กัน เพราะเมื่อจิตใจมีเมตตาต่อกันแล้วก็จะเบียดเบียนกันไม่ได้ ทำร้ายกันไม่ลง จะทำแต่ความเกื้อกูลกัน และถ้าได้ทำล่วงเกินกันแล้ว ก็ต้องแก้ด้วยความรู้สำนึกผิด ขอให้อดโทษแก่กัน และตั้งใจที่จะไม่ทำเช่นนั้นอีก เมื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนดังนี้ ก็จะไม่ก่อเวรขึ้น และเวรที่ก่อขึ้นแล้วก็จะสงบ ความหลังของชีวิตในด้านเวรก็จะผ่านพ้นไป

แม้จะไม่ลืมก็ไม่มีพิษมีโทษอีกต่อไป

จะเห็นได้ว่า ความดำรงชีวิตอยู่ในโลกของทุก ๆ คน ย่อมเนื่องด้วยความหลังของผู้อื่นที่เกื้อกูลอยู่มิใช่น้อย เช่น มารดา บิดา และผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งหลาย ไม่มีใครจะอยู่ได้โดยปราศจากความหลังของผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนดังกล่าว บางคราวอาจต้องตกยาก ไร้ญาติขาดมิตรที่จะเกื้อกูล แต่ก็อาจมีผู้มีเมตตาเก็บมาชุบชูอุปถัมภ์ แต่บางคราวก็บริบูรณ์ ซึ่งก็เพราะมีผู้ช่วยอุปถัมภ์อยู่บริบูรณ์นั้นเอง ตกว่าทุก ๆ คนไม่อาจจะอยู่คนเดียวได้ จำต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้างในทางต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่าชีวิตปัจจุบันของทุกคนตั้งอยู่บนความหลังของคนอื่นผู้มีเมตตาเกื้อกูล

ทุก ๆ คนย่อมรู้อยู่แก่ใจตนเองว่าใครเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนบ้าง และวิสัยของคนดีย่อมรู้คุณผู้ที่มีคุณแก่ตนและย่อมตอบแทนด้วยคุณ คือ เกื้อกูลตอบตามโอกาสที่ควรทำ แต่เพราะคนมีโลภโกรธหลงที่เกิดขึ้นลำพังตนเองบ้าง ถูกชักจูงไปบ้าง จึงได้กลายเป็นผู้ลบหลู่คุณของผู้มีคุณ เพียงไม่รับรู้ไม่นับถือ หรืออย่างแรงก็ทำลายผู้มีคุณแก่ตน เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายขึ้นทุกฝ่าย อะไรจะช่วยได้ นอกจากธรรมของพระพุทธเจ้า ถ้าหมู่ชนปราศจากธรรม ก็จะมีแต่คนที่เห็นแก่ตนหรือที่มุ่งที่จะเอาเปรียบกันเบียดเบียนกัน หรือ

ว่าฝ่ายหนึ่งให้ความอุปการะ อีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้คุณ หรือฝ่ายที่ควรให้อุปการะแต่ไม่ให้เพราะความมีใจคับแคบ เป็นต้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสเตือนเพื่อให้เกิดความสำนึกว่า คนสองจำพวกออกจะหาได้ยาก คือ คนที่ทำอุปการะก่อน กับคนที่จะรู้คุณและตอบแทนคุณ ดังที่เรียกว่าคนมี **ความกตัญญูกตเวที** จะหาได้ยากอย่างไร

ทุก ๆ คนเมื่อตรวจดูที่ตนเองก็ย่อมจะรู้ว่าบัดนี้ตนเองควรจะอุปการะใคร และได้ทำตามสมควรแล้วหรือยัง คือได้สร้างความหลังที่เป็นคุณให้แก่ใคร แม้ในปัจจุบันได้ก่อ-สร้างคุณให้แก่ใคร หรือว่าก่อสร้างแต่โทษเป็นส่วนมาก อีกอย่างหนึ่ง ได้รับรู้คุณและตอบแทนด้วยคุณแก่ผู้มีคุณมาแล้วเพียงไร หรือว่ากำลังครุ่นคิดและทำในทางก่อโทษทุกข์หรือทำลาย เหมือนดังคำว่า *"กลางคืนเป็นควัน กลางวันเป็นไฟ"* คือกลางคืนครุ่นคิดวางแผน กลางวันวางเพลิง ตรวจดูใจตนเองแล้วย่อมจะรู้ได้ และย่อมจะเกิดสติสำนึกได้ว่าสมควรอย่างไร สตินี้เองจะนำธรรมมา คือ ความเมตตาสงสาร ที่จะเป็นเหตุให้เว้นการทำที่เป็นการทำลาย และความกตัญญู-กตเวที ธรรมของพระพุทธเจ้าดังกล่าวนี้เท่านั้น ที่จะช่วยกู้ใจคนได้จากควันและไฟที่แรงร้าย ซึ่งรมใจให้ร้อนอยู่ในเวลากลางคืน และเผาให้ไหม้ในเวลากลางวัน เมื่อกู้ใจให้พ้นขึ้นมาได้ด้วยธรรมแล้วจึงจะพบความเย็น ความหลังที่เกื้อกูลกัน

อันเป็นที่ตั้งอาศัยที่แท้จริงของชีวิตปัจจุบันก็จะปรากฏขึ้น และผู้มีพระคุณจะปรากฏเด่นชัด คงกระพันชาตรีอยู่ ด้วยธรรมานุภาพของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

ชีวิตกับความฝัน

ความฝันเป็นข้ออุปมาธรรมหลายประการ เช่น เป็นข้ออุปมาของสิ่งที่รักปรารถนาทั้งหลายว่าเหมือนสิ่งที่ฝันเห็นอธิบายว่า สิ่งทั้งปวง ย่อมแปรปรวนเปลี่ยนแปลงล่วงไป ๆ โดยรวดเร็ว ตลอดจนถึงอายุชีวิตตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้ก็เหมือนผ่านมาแว็บเดียว สิ่งที่ผ่านไปแล้วทั้งปวงก็เหมือนอย่างสิ่งที่ฝันเห็น และยังเป็นข้อเปรียบเทียบถึงคนที่หลงปรารถนาทั่ว ๆ ไป ดังที่เรียกว่า หลงใหลใฝ่ฝัน ซึ่งเป็นความฝันทั้งตื่น ๆ อยู่ แม้ตื่นอยู่ก็เหมือนหลับ

ความฝัน (สุบิน) คืออะไร ?

พระนาคเสนเถระได้ทูลตอบพระราชปุจฉาของ**พระเจ้ามิลินท์** ว่า คือ นิมิต (ภาพหรือรูปที่เห็นในฝัน) ที่เข้าสู่คลองปฐมจิต แลได้แสดงว่าคนที่ฝันนั้นเพราะเหตุ ๖ อย่าง คือ

๑. ลมกำเริบ

๒. ดีกำเริบ

๓. เสมหะกำเริบ

๔. เป็นสันนิบาต

๕. เทวดาสังหร

๖. (บุพพ) นิมิตเพราะกรรมที่ได้สั่งสมไว้ในกาลก่อน

ฝันที่เป็นบุพพนิมิตเป็นความจริง ส่วนนอกจากนั้นไม่แน่นอน ฝันที่เป็นบุพพนิมิต จิตของผู้ฝันมิได้ไปเลือกนิมิตเอาเอง ทั้งใครอื่นก็มิได้ไปบอกกล่าว นิมิตไปเข้าคลองจิตของเขาเอง เหมือนอย่างแว่นส่องหรือกระจกเงาซึ่งวางอยู่กับที่ตั้ง ไม่ได้ไปเลือกหาเงาเอาเอง ทั้งใครอื่นก็มิได้จับเงามาไว้ในกระจก เงานั้นเองไปเข้าคลองของกระจก และจิตที่ฝันเห็นเป็นบุพพนิมิตโดยปกติก็ไม่รู้ว่าจะมีผลดีหรือร้าย ต้องรู้จักแปลความ เหมือนอย่างลักษณะต่าง ๆ ในร่างกาย มิได้เป็นผู้บอกผลต่าง ๆ ได้เอง ต้องอาศัยผู้รู้ลักษณะบอก

พระพุทธเจ้าเมื่อประสูติได้ ๕ วัน พราหมณ์ดูลักษณะ ๑๐๘ คน ได้เห็นมหาปุริสลักษณะ จึงทำนายตามตำราว่าจักทรงมีคติเป็นสอง คือ ถ้าทรงอยู่ครองฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชาเอกในโลก ถ้าเสด็จออกทรงผนวช จักได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า พระศาสดาเอกในโลก เว้นแต่พราหมณ์ผู้มีอายุน้อยที่สุดเพียงคนเดียวชื่อว่าโกณ-

ฑัญญะ ทำนายว่าจักทรงมีคติข้อหลังแต่อย่างเดียว ผลต่อมาก็สมจริง

ในราตรีก่อนราตรีที่ตรัสรู้ พระโพธิสัตว์ซึ่งเป็น **มกุฬพุทธะ** (พระพุทธผู้ยังตูม คือเกือบจะบานด้วยพระโพธิญาณ) ได้ทรงเห็นมหาสุบิน ๕ ประการ คือ

๑. ทรงผทมบนที่ผทมใหญ่ คือมหาปฐวีนี้ มีภูเขาหิมวันต์ (หิมาลัย) เป็นพระเขนย พระหัตถ์ซ้ายเหยียดลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาเหยียดลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก พระบาททั้งสองเหยียดลงไปในมหาสมุทรด้านทิศใต้ เป็นบุพพนิมิตว่าจะได้ตรัสรู้พระธรรม

๒. หญ้าแพรกงอกขึ้นจากพระนาภีขึ้นไปจดนภากาศ เป็นบุพพนิมิตว่าตรัสรู้แล้วจะได้ทรงประกาศอริยมรรคมีองค์ ๘ ทั่วถึงเทพและมนุษย์

๓. กิมิชาติ (หนอน) ขาวมีศีรษะดำ ไต่ขึ้นจากพระบาทยั้วเยี้ย จนปิดพระชานุมณฑล (เข่า) เป็นบุพพนิมิตว่าจะมีคฤหัสถ์นับถือพระองค์เป็นสรณะ ประพฤติธรรมขาวเป็นอันมาก

๔. นก ๔ จำพวกมีสีต่าง ๆ กัน บินจาก ๔ ทิศมาตกที่พระบาทมูล กลายเป็นสีขาวไปทั้งหมด เป็นบุพพนิมิตว่าจะมีวรรณะทั้ง ๔ ออกบวชบรรลุวิมุตติในพระธรรมวินัยนี้

๕. ได้เสด็จเหยียบย่ำไปบนภูเขามูตคูถ แต่ไม่แปดเปื้อน เป็นบุพพนิมิตว่าจะทรงบริบูรณ์ด้วยลาภสักการะ แต่ไม่ทรงติดข้อง

ความฝันที่คนไทยเคยทราบกัน มีคำประพันธ์แต่งมาแต่โบราณ คือ *ความฝันของพระราชาปัตถเวน* พระอาจารย์ท่านเล่าไว้ว่า

พระเจ้าปเสนทิแห่งรัฐโกศล ได้ทรงเห็นสุบินนิมิต ทรงตื่นประทมขึ้นแล้วทรงตกพระทัยกลัว พราหมณ์ปุโรหิตถวายคำทายฝันว่าจักเกิดอันตรายแก่ราชสมบัติ จักเกิดโรค และจักเกิดอันตรายแก่พระชนมชีพ ได้ทูลให้ทรงแก้ด้วยวิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ แต่พระนางมัลลิกาเทวี ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกา ได้ทูลให้เสด็จไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้า พระราชาจึงเสด็จไปเฝ้ากราบทูลถาม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์โดยลำดับดังนี้

๑. โคดำ ๔ ตัววิ่งเข้ามาจะชนกันแล้วถอยกลับ ได้แก่ ฝนแสดงอาการจะตกแล้วไม่ตก

๒. ต้นไม้ออกดอกออกผลแต่เล็ก ๆ ได้แก่ มนุษย์จะแต่งงานกันแต่ยังเด็ก ๆ

๓. แม่โคแก่ดื่มนมลูกโคที่เพิ่งเกิด ได้แก่ คนเฒ่าคนแก่ต้องเกรงกลัวพึ่งอาศัยเด็กทารก

๔. โคใหญ่ไม่ใช้ แต่ใช้โคเล็กเทียมแอก ได้แก่ ไม่ใช้ผู้หลักผู้ใหญ่ แต่ใช้เด็กเล็กเหลวไหลให้เป็นหัวหน้างาน

๕. ม้า ๒ ปาก กินหญ้าทั้ง ๒ ปากที่มีผู้มาป้อนให้ทั้ง ๒ ข้าง ได้แก่ ผู้วินิจฉัยคดีรับสินบนทั้ง ๒ ฝ่าย

๖. สุนัขจิ้งจอกถ่ายเบาลงถาดทอง ได้แก่ คนต่ำได้ยศได้ธิดาของคนสูง

๗. บุรุษนั่งฟั่นเชือก แต่นางสุนัขจิ้งจอกกัดเชือก ได้แก่ สามีหาให้ภริยาชั่วใช้

๘. คนพากันตักน้ำเติมหม้อน้ำที่เต็มแล้ว ไม่เหลียวแลหม้อเปล่าที่วางล้อมอยู่เป็นอันมาก ได้แก่ คนเป็นใหญ่ร่ำรวยก็ยิ่งรวย ส่วนที่จนก็จนไป

๙. สระใหญ่ น้ำขุ่นกลางสระ น้ำใสริมสระ ได้แก่ บ้านเมืองที่ในกรุงยุ่งวุ่นวาย แต่คนนอกสงบเงียบ

๑๐. ข้าวหม้อเดียวกัน ไหม้บ้าง ดิบบ้าง สุกบ้าง ได้แก่ ฝนตกน้ำมากไป ข้าวล่มน้ำเสียบ้าง น้ำน้อยไป ข้าวแห้งเสียบ้าง น้ำพอดีข้าวดีบ้าง

๑๑. เอาแก่นจันทน์แลกเปรียงเน่า ได้แก่ พระอลัชชีแสดงธรรมแลกเอาเงินทอง

๑๒. น้ำเต้าเปล่าจมน้ำ ได้แก่ คนดีตกต่ำ

๑๓. ก้อนหินลอยน้ำ ได้แก่ คนชั่วเฟื่องฟู

๑๔. กบกินงูเห่า ได้แก่ ชายจักอยู่ใต้อำนาจหญิงถ่อย

๑๕. กาชั่วมีหงส์ทองเป็นบริวาร ได้แก่ คนต่ำชั่วขึ้นเป็นนาย บังคับบัญชาคนสูง

๑๖. แพะกินเสือ ได้แก่ วัลลภะ (คนสนิทคนโปรด) ของผู้เป็นใหญ่ฉวยโอกาสทำลายผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งหลาย

ความฝันในเรื่องนี้ ล้วนเป็นเรื่องกลับแปรผันจากที่ควรเป็น พระพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ชักเข้ามาในกฎของธรรมและอธรรม คือ เมื่อฝ่ายอธรรมรุ่งเรือง ฝ่ายธรรมตกต่ำเสื่อมถอย ก็จะเกิดอุบัติการณ์เหมือนอย่างความฝันนั้น และในโลกนี้ บางคราวธรรมรุ่งเรือง บางคราวก็ตกต่ำ อุบัติการณ์โดยอุปมาอุปมัยนั้น จึงได้เคยเกิดมาแล้ว กำลังเกิดอยู่ และจักเกิดต่อไปภายหน้า จึงเป็นเหตุผลที่เป็นจริงอยู่ทุกกาลสมัย

ความวิปริตแปรผันต่าง ๆ ของหมู่ชนหรือของโลก ดังสุบินนิมิตของพระยาปัตถเวน (พระเจ้าปเสนทิ) ย่อมเกี่ยวเนื่องกับคนเป็นสำคัญ ในหมู่คนก็มีหัวหน้าทั้งหลาย ตั้งต้นแต่หัวหน้าครอบครัวขึ้นไปเป็นสำคัญ ท่านกล่าวว่า ถ้าหัวหน้าทั้งหลายตั้งอยู่ในธรรม คนทั้งหลายก็พากันตั้งอยู่ในธรรมตาม ความวิปริตแปรผันต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น เมื่อกล่าวโดยสรุป อันกาละที่โลกจะแปรผันนั้น คือ

๑. กาละที่พากันถือเอาข้อที่ไม่เป็นเหตุเป็นการณ์ว่าเป็นเหตุเป็นการณ์

๒. กาละที่ทอดทิ้งข้อเป็นเหตุเป็นการณ์ว่าไม่เป็นเหตุเป็นการณ์

๓. กาละที่ถือเอาข้อไม่เป็นจริงว่าเป็นจริง

๔. กาละที่ละทิ้งข้อที่เป็นจริงว่าไม่เป็นจริง

๕. กาละที่คนไม่ละอายบาปมากขึ้น

๖. กาละที่คนละอายบาปลดน้อยลง จึงเกิดความวิปริตแปรผันขึ้นในหมู่ชน และเกี่ยวโยงไปถึงดินฟ้าอากาศ ดังพึงจะเห็นง่าย ๆ เช่น เมื่อมีการตัดต้นไม้ทำลายป่ากันมากขึ้น วิทยาการในบัดนี้ก็บอกไว้แล้วว่าทำให้ฝนแล้ง เมื่อมีการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์กันมากขึ้น จะทำให้ดินฟ้าอากาศตลอดจนพืชพันธุ์ต้นไม้และร่างกาย ชีวิตของบุคคลวิปริตแปรผันอย่างไรก็ได้มีการกล่าวถึงกันอยู่แล้ว

เรื่องของธรรมชาติดินฟ้าอากาศ โบราณท่านกล่าวว่าเทวดา เมื่อมนุษย์ปันออกเป็นฝ่ายธรรมและฝ่ายอธรรม เทวดาก็พลอยปันกันออกเป็นสองพวกตามมนุษย์ไปด้วย ดูคล้าย ๆ กับมนุษย์เป็นใหญ่กว่าเทวดา นึกดูก็มาเข้าเค้ากับสมัยปัจจุบันมนุษย์สามารถปรับปรุงดินฟ้าอากาศให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลก็ได้ ให้เป็นเครื่องทำลายล้างกันก็ได้ ฉะนั้น เทวดาดินฟ้าอากาศจึงพลอยแยกออกเป็นสองฝ่ายตามมนุษย์ ส่วนความวิปริตแปรผันของดินฟ้าอากาศโดยธรรมชาติอาจจะมีบ้างเป็นบางครั้งบางคราว

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมมุ่งอบรมบุคคลเป็นสำคัญ เพราะเป็นต้นเหตุใหญ่ดังกล่าวแล้ว และในบุคคลทั้งหลายก็มีหัวหน้าเป็นผู้นำอันสำคัญ ได้มีบุคคลเป็นอันมากนับถือปฏิบัติธรรม

ยังมีพวกที่แอบปฏิบัติธรรม คือ คัดลอกดัดแปลงพระพุทธศาสนาไปใช้ในลัทธิศาสนาต่าง ๆ โดยปกปิดพระพุทธ-เจ้าไว้ ถึงอย่างนั้นก็ยังได้ประโยชน์แก่คนผู้รับไปปฏิบัติ จึงเกิดผลคือความสงบสุขแห่งหมู่ชนตลอดถึงเทวดาดินฟ้าอากาศ และตราบเท่าที่หมู่ชนยังปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท เหตุการณ์ดังความฝันของพระยาปัตถเวนก็ยังไม่บังเกิดขึ้น.

การเห็นสุบินหรือฝัน มีในเวลาหลับหรือตื่น หรือว่าในเวลาที่ไม่หลับไม่ตื่น ?

ถ้าจะกล่าวว่าฝันในเวลาหลับ **อภิธรรม** ก็จะต้องผิด เพราะในอภิธรรมกล่าวไว้ว่า หลับด้วยภวังคจิต ในขณะหลับจึงไม่มีอารมณ์ ไม่ประกอบด้วยความยินดียินร้ายเป็นต้น ดังจะพึงเห็นได้ว่า ในขณะที่จะหลับ ถ้าจิตยังยึดอารมณ์อะไรอยู่ก็ยังไม่หลับ ต่อเมื่อจิตปล่อยอารมณ์จึงหลับผ็อยไป จิตที่ไม่มีอารมณ์นี้แหละคือภวังคจิต (ปกติมนะ Passive State of Mind) ตรงกันข้ามกับจิตที่ดำเนินไปในอารมณ์ (Active State of Mind) ในเวลาแห่งจิตเช่นนี้ย่อมไม่ฝัน ในขณะฝันจิตจะต้องมีอารมณ์ จะต้องเคลื่อนออกจากภวังคจิตดังกล่าว

ถ้าจะกล่าวว่าฝันในเวลาตื่น **วินัย** ก็จะต้องผิด เพราะในวินัยไม่ปรับเป็นความผิดเพราะการฝัน ทำผิดในขณะที่ยังตื่นอยู่จึงปรับเป็นผิด ฉะนั้น ถ้าจะถือว่าฝันในเวลาตื่นก็จะต้องปรับเป็นผิดเพราะฝันไป ข้อยกเว้นตามวินัยก็ใช้ไม่ได้

ใน **มิลินทปัญหา** พระนาคเสนเถระถวายพระพรทูลพระเจ้ามิลินท์มีความว่า หลับก็ไม่ฝัน ตื่นก็ไม่ฝัน แต่เมื่อเคลิ้มไป (มิทธะ) ยังไม่ถึงภวังค์ก็ฝันในระหว่างนี้ เมื่อเข้าภวังค์แล้วที่เรียกว่า หลับสนิทย่อมไม่ฝัน เหมือนอย่างแว่นหรือกระจกส่อง แม้ที่บริสุทธิ์ แต่วางไว้ในที่มืดไม่มีแสงก็ไม่ปรากฏเงา เพราะว่าจิตยังไม่ดำเนินไป

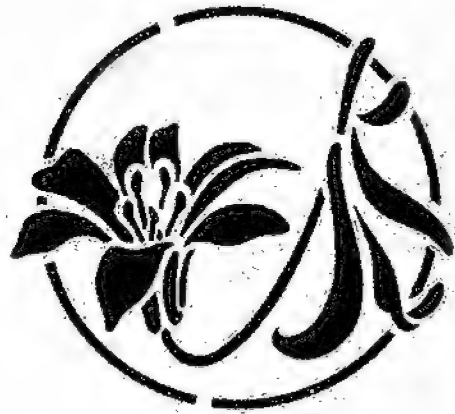
มีคนสองจำพวกที่จิตไม่ดำเนินไป คือ คนที่เคลิ้มสู่ภวังค์หลับ กับท่านผู้เข้านิโรธสมาบัติ ความเคลิ้ม (มิทธะ) นั้น มี ๓ ระยะ คือ

ระยะต้น กายง่วงงุนดังที่มีอาการโงกหงุบหงับ

ระยะกลาง เคลิ้มหลับอย่างวานร จิตยังประคองตัวอยู่อย่างเรี่ยราดเลือนลางหรืออย่างล้มลุกคลุกคลาน คือหลับชนิดที่แปรเปลี่ยนไปได้เร็วแม้จะตกสู่ภวังค์ (หลับลงเหมือนอย่างล้ม) ก็ขึ้นจากภวังค์ได้บ่อย ๆ (เหมือนอย่างลุก) แต่ก็ไม่ใช่ตื่นขึ้นมา ยังอยู่ในภาวะเคลิ้มหลับ (เหมือนอย่างคลาน) ความฝันมีในระยะที่คลุกกันไปนี้

ส่วนระยะที่สุด คือ เข้าสู่ภวังค์ ไม่มีฝันในระยะหลังนี้

ท่านกล่าวว่า *พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายไม่ฝัน* พระพุทธเจ้าทรงไสยาในฌานซึ่งเรียกว่า **ตถาคตไสยา**

ความปรารถนาของชีวิต

การก่อร่างสร้างตนให้มีความเจริญและความสุขในโลกย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนทุกชาติภาษา แต่อาจมีแนวทางต่าง ๆ กัน เช่น บางพวกมุ่งคิดสร้างวัตถุต่าง ๆ ที่จะบำรุงชีวิตให้มีความสุขเฉพาะตนเป็นข้อสำคัญ มารดาบิดาเมื่อเลี้ยงดูบุตรธิดาจนเติบใหญ่ สามารถทำการงานเลี้ยงตนเองได้แล้ว ก็ปลดภาระปล่อยให้แยกออกไปตั้งตนเอง เมื่อบุตรธิดาแยกออกไปตั้งครอบครัวของตนเองแล้ว ก็ประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวของตนไป ไม่ต้องหันมาเหลียวแลเลี้ยงดูมารดาบิดาอีก มารดาบิดาแก่ชราเข้าบางทีก็ต้องไปอยู่ในที่สำหรับเลี้ยงคนแก่ ต้องว้าเหว่ เลี้ยงสัตว์เช่นสุนัขไว้เป็นเพื่อนก็มี บุตรธิดาเองเมื่อแก่เข้าก็ต้องแยกออกไปว้าเหว่อยู่เช่นเดียวกัน พวกนี้มักมีความเจริญทางวัตถุกันมากมาย

มักเล่าเรียนและทำงานกันตัวเป็นเกลียว แต่ตัวใครก็ตัวใคร เพราะทำไมจะต้องช่วยกัน ในเมื่อทุกคนก็สามารถที่จะทำงานหารายได้ด้วยตนเอง

ส่วนบางพวกไม่ได้คิดสร้างทางวัตถุมากมายนัก ชอบบำรุงจิตใจให้สบายมากกว่า มีความผูกพันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดากันตลอดไป มารดาบิดามักจะเห็นบุตรธิดาของตนเป็นเด็กอยู่เสมอ มีความเป็นห่วงใยกันเรื่อยไป บุตรธิดาก็ไม่ทอดทิ้งมารดาบิดาให้ว้าเหว่ มักจะมีลูกคือหลานของท่านให้ท่านเลี้ยง โดยที่ท่านไม่ต้องไปหาสุนัขมาเลี้ยงเป็นเพื่อน มีลูกหลานเป็นเพื่อนที่ออกจะมากเกินไปเสียอีก พวกนี้มักจะมีความคิดซึ่งพวกแรกอาจจะทึ่งว่าเป็นปรัชญา เช่น บางทีอยู่กระท่อมเล็ก ๆ กลางไร่นา แต่ก็เป่าขลุ่ยร้องเพลงกันอย่างสบายใจ เพราะเห็นว่าจะหาเงินให้มากเพื่ออะไร ก็เพื่อจะมีบ้านอยู่ใหญ่โตสวยงาม มีวัตถุต่าง ๆ ใช้ เพื่ออะไร ก็เพื่อความสุข ก็อยู่กระท่อมเพียงเท่านี้ มีความพอใจมีความสุขแล้ว จะต้องไปทะเยอทะยานหาบ้านหารถยนต์เป็นต้นให้ลำบากทำไมอีกเล่า

ในเรื่องนี้ ถ้ามีปัญหาว่าพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร ? ก็ตอบได้ว่า ทาง *พระพุทธศาสนาสอนคฤหัสถ์ให้ก่อสร้างตนให้มีความเจริญและความสุขทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ทั้งในส่วนตัวและสังคม*

ทางวัตถุสอนให้ปฏิบัติในประโยชน์ปัจจุบัน คือ มีความเพียรเล่าเรียนและทำงานหาทรัพย์ เป็นต้น ทางจิตใจสอนให้ปฏิบัติในประโยชน์ภายหน้า คือ มีความเชื่อที่ถูกต้อง มีความประพฤติดี มีความเผื่อแผ่ และมีปัญญารู้จักผิดชอบชั่วดี

ในทางสังคมสอนให้ปฏิบัติชอบต่อกันในระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาเป็นต้น เช่น สอนบุตรธิดาว่า "ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ"

ส่วนความพอใจที่เรียกว่า "สันโดษ" นั้น เมื่อยังจะต้องทำเหตุคือความดีให้มากขึ้น ก็สอนมิให้พอใจเพียงเท่านั้น แต่สอนให้ใช้วิริยะ ทำเหตุให้ยิ่งขึ้น ถ้าจะนอนเป่าขลุ่ยเสีย ไม่ทำดีอะไรยิ่งขึ้นก็กลายเป็นมีความพอใจและความสุขอยู่ในความเกียจคร้าน ส่วนผลที่ได้รับ สอนให้พอใจ ถ้าจะเป่าขลุ่ยเพราะพอใจอยู่ในผลของความเพียรที่ตนได้รับ ก็ถูกต้อง

ความคิดเรื่อง *ยอดของความสุขหรือที่สุดของความทุกข์* ได้มีมานานนักหนาแล้ว ดังที่ได้มีเล่าถึงความเห็นของพวกพราหมณ์ลัทธิหนึ่งก่อนที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นว่า พวกนั้นถือว่าความได้ทำตามที่ใจใคร่จะทำให้เต็มที่ เป็นความสิ้นทุกข์ซึ่งเขาเรียกว่านิพพานของเขา เช่นบริโภคกามให้เต็มที่ บางลัทธิก็ถือว่าความที่ร่างกายไร้โรคมีความผาสุกเป็นนิพพาน

ความเห็นเช่นนี้ดูก็น่าจะหมดไปแล้ว แต่ก็น่าประหลาดที่ยังมีอยู่ในบางกลุ่มของคนในประเทศที่เจริญด้วยการศึกษา คือ ยังมีคนบางคนที่มักจะอยู่ในวัยที่เรียกว่าทรามคะนอง นับถือวิธีที่น่าจะเรียกว่าแผลงออกไปนอกลู่นอกทางของคนทั้งปวง คือทำอะไรก็ได้ตามใจที่ใคร่ที่อยากจะทำ ไม่ต้องอยู่ในระบอบของศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอะไรทั้งนั้น แสดงตนผิดแผกแปลกออกไปจากสามัญชนทั่วไป อยากจะแต่งกายอย่างไรก็แต่ง อยากจะสูบของมึนเมาอะไรก็สูบ อยากจะใคร่กันก็ใคร่ ทำนองลัทธินิพพานในกามดังกล่าวข้างต้น พวกนี้บางทีโอ้อวดว่าวิธีของเขาเป็นปรัชญาชั้นสูงทางจิตใจ เพราะจิตใจย่อมมีความคิด ความใคร่ ความอยาก เป็นธรรมชาติธรรมดา จึงไม่ควรจะฝืนธรรมชาติของจิตใจ เมื่อใจใคร่อยากจะทำอย่างไรก็ทำไปตามใจ ความคิดและการทำดังนั้นเป็นการวิปริตจริง ๆ เพราะจะต่างอะไรจากสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งน่าจะเรียกได้ว่าเป็นพวกถือลัทธิทำอะไรได้ตามใจที่ใคร่จะทำเหมือนกัน

เมื่อเกิดมาเป็นคนซึ่งมีระดับแห่งจิตใจที่สูง ย่อมจะรู้จักว่าภาวะของจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่จะปล่อยตามไปทุกอย่างไม่ได้ เพราะถ้าเป็นกิเลสจะปล่อยไปตามใจได้อย่างไร ความใคร่ความอยากที่ผิด ๆ เป็นกิเลส เป็นตัณหา คนที่เป็นทาสของตัณหาเท่านั้นจึงทำได้ตามใจที่ใคร่ที่อยาก คือตามตัณหา

ที่คอยบงการให้ทำอยู่นั่นเอง

พระพุทธเจ้าทรงปรารภจิตใจเช่นนี้ที่ตรัสไว้ว่า *"ผู้ที่ประพฤติไปตามอำนาจจิตย่อมเดือดร้อน"* ทาสพวกนี้ปลาบปลื้มยินดีว่าปลดพันธะ (ศีลธรรมเป็นต้น) ออกได้หมดแล้ว มีเสรีเต็มที่แล้ว โดยลืมตัวเองว่าเป็นทาสของใจหรือตัณหา เข้าใจว่ามีอิสระเสรีแล้ว แต่โดยที่แท้ยิ่งจมปรักลงไปในภาวะเป็นทาสมากขึ้น

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้รู้จักธรรมชาติแท้ของจิตใจว่าผุดผ่อง แต่เศร้าหมองไปเพราะเครื่องเศร้าหมองที่จรเข้ามา กิเลสตัณหาทั้งปวงเป็นสิ่งเศร้าหมองที่จรเข้ามาจมปรักหมักหมม ไม่ใช่เป็นเนื้อแท้ของจิต เป็นสิ่งที่อาจชำระให้พ้นออกไปจากจิตใจได้

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนธรรมเพื่อชำระสิ่งที่เศร้าหมองเหล่านี้ให้หมดสิ้น จิตใจที่ชำระให้สะอาดจะสงบความใคร่ความอยากที่จะทำสิ่งที่แผลง ๆ ผิด ๆ ทุกอย่าง

ฉะนั้น พวกที่ถือว่าทำอะไรตามใจเป็นทางสิ้นกิเลสหรือสิ้นทุกข์จึงผิดหลักพระพุทธศาสนา ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าตรัสมิให้ทำตามอำนาจของใจ แต่ให้สำรวม ข่มฝึกรักษา ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดให้พ้นจากเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย

แสดงว่าสามารถปฏิบัติแยกความใคร่ความอยากออกจากจิตใจได้ ดังจะเห็นได้ว่าความใคร่ความอยากสงบไปได้ เปลี่ยนไปได้ ไม่ตั้งอยู่คงตัว ทุกคนจึงปฏิบัติระงับใจตนเองได้ตามหลักพระพุทธศาสนา

โลกในปัจจุบันนี้เต็มไปด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ในด้านทำลาย คือ การรบราฆ่าฟันกันในส่วนต่าง ๆ ของโลก ในด้านสร้าง คือ การสร้างสิ่งที่อำนวยความสุขความสะดวกต่าง ๆ ตลอดถึงความเจริญขึ้นของการแพทย์ที่สามารถผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจของคนได้ เป็นต้น ทั้งนี้ ด้วยอำนาจแห่งความรู้ของคนที่เจริญขึ้นมาก อันเรียกกันว่าวิทยาศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกัน วิทยาศาสตร์ก็ได้สร้างอาวุธที่มีอำนาจทำลายร้ายแรงยิ่งนัก ถึงขนาดโลกทั้งหมดได้ เช่นเดียวกับที่สามารถสร้างพาหนะไปสู่ดวงจันทร์ได้ นับว่ามนุษย์เราเดี๋ยวนี้มีฤทธิ์เดชมากอย่างไม่น่าเชื่อ เช่นเดียวกับไม่น่าเชื่ออิทธิวิธี คือ การแสดงฤทธิ์ ตามที่แสดงไว้ว่าผู้มีอิทธิวิธีย่อมลูบคลำพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ด้วยมือ

นอกจากนี้ยังเต็มไปด้วยความแข่งขันกันในทางต่าง ๆ จำนวนคนก็มากยิ่งขึ้นทุกที พร้อมกันกับความมากยิ่งขึ้นของความขาดแคลนไม่เพียงพอ ซึ่งทำให้ต้องเร่งความปรารถนาขวนขวายเพื่อประโยชน์ตนเองก่อนคนอื่น จนถึงอย่างแรงคือเพื่อประโยชน์ตนเองเท่านั้น ถ้าเกิดขัดประโยชน์กันก็

เกิดอารมณ์รุนแรง ถึงกับประหัตประหารกันลงไปได้โดยง่าย คนมีอารมณ์หุนหันพลันแล่นมากขึ้น การทำลายกันตั้งแต่ในชั้นคนสามัญจนถึงคนสำคัญได้เกิดเป็นข่าวขึ้นเนือง ๆ ตั้งแต่ข่าวเล็ก ๆ จนถึงเป็นข่าวใหญ่ อย่างที่ไม่น่าคิดว่าจะมีขึ้นได้ ก็คงจะมิได้คิดกันจริง เพราะถ้าคิดระแวงสงสัย ก็คงจะต้องมีการระมัดระวังมากขึ้น เหตุการณ์ที่เปลี่ยนไปเร็วเหมือนอย่างที่เรียกว่าหน้ามือเป็นหลังมือจึงได้มีขึ้นเนือง ๆ กำลังชมชื่นรื่นเริงกันอยู่ในนาทีนี้ อีกนาทีหนึ่งต่อมากลายเป็นความกาหลอลหม่านและความเศร้าโศก ซึ่งทุกคนมิได้คาดว่าจะต้องประสบ แต่ก็ต้องประสบ

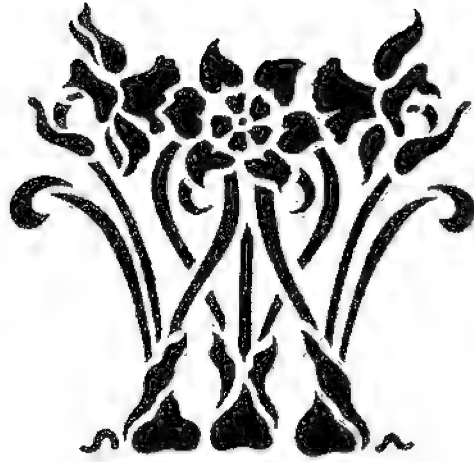
รวมความเข้าแล้ว ความเจริญส่วนใหญ่เป็นความเจริญทางวัตถุ และจิตใจของคนเต็มไปด้วยความปรารถนาเพื่อประโยชน์ตนมากขึ้น ภาวะของจิตใจดิ้นรนและขึ้นลงไปตามกระแสของความได้ความเสียทางลาภผล ทางยศอำนาจ ทางการสรรเสริญเยินยอ และทางบำรุงบำเรอความสุข

ทุก ๆ คนย่อมเห็นว่าภาวะของโลกเป็นอย่างไร มีความวุ่นวายเดือดร้อนอย่างไร และก็พยายามหาทางระงับความวุ่นวายเดือดร้อน แต่ก็น่าแปลกที่มักใช้วิธีเหมือนอย่างที่ว่าดับไฟด้วยการราดน้ำมันให้แก่ไฟ หรือน่าจะเป็นดังคำว่า "ปิ้งปลาประชดแมว"

ทำไมโลกซึ่งมากไปด้วยคนฉลาดในศาสตร์ต่าง ๆ จึงเป็นเช่นนี้ ?

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเฉลยไว้แล้วเมื่อกว่าสองพันปีมาแล้วว่า *"โลกอันอวิชชา (ความไม่รู้จริง หรือความหลงใหล) หุ้มห่อไว้ โลกไม่สว่างเพราะความประมาทปรารถนาต่าง ๆ โลกมีทะยานอยากที่กระซิบใจเป็นเครื่องฉาบทา โลกมีภัยใหญ่คือความทุกข์"*

น่าทำความเข้าใจย่อ ๆ ตามที่ตรัสไว้นี้ว่า ภาวะที่เป็นทุกข์ภัยต่าง ๆ ของโลก เป็นผลที่เกิดจากความหลง ความประมาท ปรารถนา ความทะยานอยากในจิตใจของคนเท่านั้น ฉะนั้น จึงมีทางเดียวที่จะสงบทุกข์ภัยต่าง ๆ ของโลกได้ คือ สงบความหลงความอยากใหญ่ต่าง ๆ ในใจของคนลงไปด้วยสติและปัญญาที่ชอบ

สิริมงคลของชีวิต

ชีวิตของทุก ๆ คนที่ผ่านพ้นไปในรอบปีหนึ่ง ๆ นับว่าเป็นลาภอย่างยิ่ง เมื่อถึงวันเกิด บรรดาผู้ที่นับถือพระพุทธ-ศาสนาจึงถือเป็นปรารภเหตุทำบุญน้อยหรือมาก เพื่อฉลองอายุที่ผ่านมาและเพื่อความเจริญอายุ พร้อมทั้งวรรณะ สุขะ พละ ยิ่งขึ้น

ความเจริญอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นพรที่ทุก ๆ คนปรารถนา แต่พรเหล่านี้หาได้เกิดขึ้นด้วยลำพังความปรารถนาเท่านั้นไม่ ย่อมเกิดขึ้นจากการทำบุญ ฉะนั้น คนไทยเราส่วนมากจึงยินดีในการทำบุญ และยินดีได้รับพรอนุโมทนาจากพระสงฆ์หรือผู้ใหญ่ ยินดีรับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ในที่สุดแห่งการทำบุญ ถือว่าเป็นสิริมงคล

พิจารณาดูถึงพฤติกรรมในเรื่องนี้โดยตลอดแล้ว จะเห็นว่าพึงเป็นสิริมงคลจริง เพราะสาระสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่ว่าได้ทำบุญแล้ว คำอวยพรต่าง ๆ จึงตามมาทีหลัง สนับสนุนกันให้จิตใจมีความสุขขึ้นในปัจจุบันทันที ความสุขอันบริสุทธิ์นี้แหละคือบุญ ดังมีพุทธภาษิตตรัสไว้แปลความว่า *"ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข"* หมายถึงความสุขที่บริสุทธิ์ คือความสุขอันเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์ ซึ่งก็เรียกว่าบุญเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า *"ผู้ที่ได้ทำบุญไว้บันเทิงเบิกบานเพราะเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตน ผู้ที่ได้ทำบาปไว้อับเศร้า เพราะเห็นความเศร้าหมองแห่งกรรมของตน"*

อันกรรมที่บริสุทธิ์เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ เพราะสงบความโลภโกรธหลง ประกอบด้วยธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้น จะเห็นได้จากจิตใจของผู้ที่ทำการบริจาคในการบุญต่าง ๆ ของผู้ที่รักษาศีลและอบรมจิตใจกับปัญญา ใคร ๆ ที่เคยทำทาน รักษาศีล และอบรมจิตกับปัญญาดังกล่าว ย่อมจะทราบได้ว่ามีความสุขอย่างไร

ตรงกันข้ามกับจิตใจที่เร่าร้อนด้วยกิเลสต่าง ๆ และแม้จะได้อะไรมาด้วยกิเลสมีความสุขตื่นเต้น ลองคิดดูให้ดีแล้วจะเห็นว่าเป็นความสุขจอมปลอม เพราะเป็นความสุขของคนที่หลงไปแล้ว เหมือนความสุขของคนที่ถูกเขาหลอก-

ลวงนำไปทำร้ายด้วยหลอกให้ตายใจและดีใจด้วยเครื่องล่ออย่างใดอย่างหนึ่ง คนที่ตายใจเสียเพราะเหตุนี้คือคนที่ประมาทไปแล้ว ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า *"คนประมาทแล้วเหมือนคนตาย"* ไม่อาจจะเห็นสัจจะคือความจริงตามธรรมของพระ-พุทธเจ้า อาจคัดค้านคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ อย่างที่คิดว่าตนฉลาด ไม่มีอะไรจะช่วยบุคคลประเภทนี้ได้ นอกจากการทำบุญ เพราะการทำบุญทุกครั้งไปย่อมเป็นการฟอกชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดขึ้นทุกที เหมือนอย่างการอาบน้ำชำระร่างกาย ซึ่งทำให้ร่างกายสะอาดสบาย เมื่อจิตใจมีความสะอาดบริสุทธิ์ขึ้นตามสมควรแล้ว จะมองเห็นได้เองว่าความสุขที่บริสุทธิ์แท้จริงนั้นเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์เท่านั้น จะได้ปัญญาซาบซึ้งถึงคุณพระทั้งสามว่า *"ความเกิดขึ้นของพระพุทธะทั้งหลายให้เกิดสุขจริง การแสดงพระสัทธรรมให้เกิดสุขจริง ความพร้อมเพรียงของสงฆ์คือหมู่ให้เกิดสุขจริง ความเพียรของหมู่ที่พร้อมเพรียงกันให้เกิดสุขจริง"*

ผู้ที่มีจิตใจ กรรม และความสุขที่บริสุทธิ์ดังนี้ ชื่อว่าผู้มีบุญอันได้ทำแล้วในปัจจุบัน เป็นผู้ที่มีความมั่นคงในตนเองอย่างที่ใคร ๆ หรืออะไรจะทำลายมิได้ และจะเจริญพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ยิ่ง ๆ ด้วยเดชบุญ

บันทึก

บันทึก

บันทึก

ห้างหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์ โทร 2810541 2813180,
2813181 2822114
469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2533

